

DAĞISTAN-ARAS-DİCLE-ALTAY VE TÜRKİSTAN
TÜRK BOYLARINDAN
KÜRTLER

Prof. Dr. M. Fahrettin KIRZIOĞLU

TÜRK KÜLTÜRÜNÜ ARAŞTIRMA ENSTİTÜSÜ

YANLIŞ- DOĞRU CETVELİ

Sahife	Satır	Yanlış	Doğru
5	21	bu muhaddis	bu Budist
6	16	49	39
7	22	605	905
11	24-25	Kheli''nden	Khel(EI)'i''nden
12	17	M.Ö.452-429	M.S.52-429
18	17	Saç,' Seründük	Savcı, Sevündük
18	18	Tuluk	Tutu
18	20	Türkçe'deki aile ve beşiğe ait	Kürtçe'deki Aile ve Beşiğ'e âit
25	19	Türkçe	"Kürtçe"
26	11	Türkçe konuşurlar,	Kürtçe konuşurlar.
26	28	Kelebilü	Çelebilü
28	29	Keçan (Keçler)/ Keşiki	Çeçan(Keçler), Keşiki
29	10	24 ilde 48 boya ayrılır.	24'erden 48 boya ayrılır.
33	12	Dınaklı'lardan	Yınaklılar'dan

Prof. Dr. M. Fahrettin KIRZIOĞLU

**Dağıstan - Aras - Dicle - Altay ve Türkistan
Türk Boylarından
KÜRTLER**

TÜRK KÜLTÜRÜNÜ ARAŞTIRMA ENSTİTÜSÜ

İÇİNDEKİLER

K O N U	Sayfa No.
Ö n s ö z	V
Yenisey/Sayan-Altay Bölgesinde Yaşayan Kürttürkleri	6
Batı Türkistan veya Horasan-Afgan Bölgesinde Yaşayan Kürttürkleri	6
Dağıstan-Macar veya Tuna Boyu Bölgesinde Yaşayan Kürttürkleri	9
Kuzey Azerbaycan veya Aran Bölgesinde Yaşayan Kürttürkleri	11
Dicle Bölgesinde Yaşayan Kürttürkleri	13
1922'de Okçu İzzeddinli Aşireti Tarafından Türkiye Büyük Millet Meclisi Üyelerine Gönderilen Risale	35
B i b l i y o g r a f y a	55
İ n d e k s	57

Ö N S Ö Z

Sayın Hocamız Prof. Dr. M. Fahrettin KIRZIOĞLU, 11 Ekim 1983 tarihinde Erzurum'da "Kürtler'in Türklüğü" adlı bir konferans vermişlerdi. Bilindiği gibi kendileri milli bütünlüğümüzle ilgili bu önemli konuda ilk ciddi araştırmaları yapanlardandır. Konu ile ilgili en uzun araştırmalar hocamız tarafından yapılmış, daha sonra inceleme ve yayınlar muhakkak bu araştırmalardan da yararlanılarak hazırlanmıştır.

Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü'nün en eski üyelerinden Prof. KIRZIOĞLU'nun imzasını taşıyan bir kitapçığın da bu yayınlar arasına girmesini biz öğrencileri çok istiyorduk. Bu münasebetle kendilerinden son konferanslarını kitapçık halinde yayınlamak için izin aldık. Elimizdeki konuşma uslûbu ile hazırlanmış konferans metnini yazı diline biz dönüştürdük. Bunu yaparken hocamızın ilâve edilmesinde yarar gördükleri bazı açıklamaları da ekledik.

Kürttürkleri'ni yaşadıkları bölgelere göre tasnif eden ve sadece Türkler'in yaşadıkları coğrafya parçalarında varlıklarına doğal olarak rastlanılan bu soydaşlarımızın hakkında geniş bilgi veren hocamızın anılan sahadaki; kitap, makale, konferans ve tebliğlerini bu vesile ile bir araya getirmeyi de görev bildik. İmkân nisbetinde unutulmuş kalmasını diye uğraştık, buna rağmen bütününe toplayamadığımızı da biliyoruz.

— KIRZIOĞLU, M. Fahrettin; "Ağrı Dağı Üzerine Türk Efsaneleri ve İnançları", Çınaraltı Dergisi, İstanbul 1942.

— "Koroğlu Anlatmaları", Çınaraltı Dergisi, İstanbul 1942.

— "Kars" (Coğrafya, tarihçe, Kars'lı büyükler hakkında söylenip yazılanlar), İstanbul 1943.

- "Kars Yaylası", İstanbul 1946.
- "Kurmanç Kürtleri'nin Aslı", Tasvir Gazetesi, İstanbul 1-22 Mayıs ve 14 Haziran 1946.
- "Dede - Korkut Oğuznameleri", I. Kitap, İstanbul 1952.
- "Dede - Korkut Oğuznameleri ve Şerefname'ye Göre Kürtler'in Aslı Oğuzlar'ın Bogdüz Boyu'ndandır", İç Oğuz Dergisi, Diyarbakır 1952.
- "Kars'ın Kurtuluş Hatırası", I. Kitap, (84 yer adının tesbiti, "Oğuz-Elleri" haritası), İstanbul 1952.
- "Kars Tarihi", I. Cilt, İstanbul 1953.
- "1855 Kars Zaferi", İstanbul 1955.
- "Kara Amid : Diyarbakır Tarihçesi ve Abidelerinin Küçük Kılavuzu", 1956.
- "Yazılı Vesikalara Göre Ziya Gökalp", İstanbul 1956.
- "Edebiyatımızda Kars", II. Kitap, İstanbul 1958.
- "Milli Mücadelede Kars", I. Kitap, İstanbul 1960.
- "Kürtler'in Kökü", I. Bölüm, Ankara 1963.
- "Kürtler'in Menşei", Türk Kültürü Dergisi, Sayı : 6, Ankara 1963.
- "Kürtler'in Kökü Oğuzlar'ın Bogdüz ile Becen Boylarından", Türk Kültürü Dergisi, Ankara 1963.
- "Kürtler'in Kökü", Şerefnâme ile Dede-Korkut Oğuznamelerine Göre, Ankara 1963.
- "Her Bakımdan Türk Olan Kürtler", I. Bölüm Tarih Bakımından Kürtler'in Türklüğü, Ankara 1964.
- "Aran (Gence-Karabağ)'da "Yirmidörtlü" ile "Otuzikili" adlı "Ulus"ların Oymakları ve Kür-Aras Kürtleri'nin Menşei", 23.X. 1961'de VI. Türk Tarih Kongresi'ne Sunulan Tebliğ, Ankara 1966.

— "Kürtler'in Türklüğü", (Tarih, Dil, Antropoloji, Etnografya, Etnoloji, Milli Destanlar, Gelenekler ve Folklor Bakımından İncelemeler), Ankara 1968.

— "Dede-Korkut Kitabı'nda Harput Bölgesi İlbeyleri", Yeni Fırat Dergisi, Ekim 1968.

— "Oğuzlar'ın İki Boyundan Gelen Kürtler", Devlet Gazetesi, Sayı : 18, 25, İstanbul 1969.

— "Kars İli ve Çevresinde Ermeni Mezalimi", Ankara 1970.

— "Lazlar/Çanarlar Üzerine Bir Tarih Araştırması", 29 Eylül 1970'de Ankara'da VII. Türk Tarih Kongresi'ne Sunulan Bildiri, Ankara 1972.

— "Karapapaklar" Erzurum 1972.

— "XV-XVI. Yüzyıllarda "Koroğlu/Koroğlu" Adlı İki Türkmen Oymağı", 1. Uluslararası Türk Folklor Semineri Bildirileri, Ankara 1974.

— "Dede-Korkut Kitabı'ndaki Üç Destanın Tarihteki Yeri", 1. Uluslararası Türk Folklor Semineri Bildirileri, Ankara 1974.

— "Yeryüzünde Altı Kürt Bölgesi ve Bunlardan Dicle Kürtleri", Türk Kültürü ve Medeniyeti, Ankara 1976.

— "Avşarlı İle Dulkadirli Türkmenleri'nin Koroğlu Oymakları", Türk Kültürü Dergisi, Sayı : 66, Ankara,

— "Afsarlı İle Dulkadirli Türkmenleri'nin Koroğlu Oymakları", Kültür, Aylık Fikir ve Kültür Dergisi, Yıl : 7, Sayı : 81, Ocak, 1976.

— "Şerefnâme'de Eski Oğuz Tôresi ve Folklor Unsurları", Uluslararası Folklor ve Halk Edebiyatı Semineri Bildirileri (27-29 Ekim 1975 Konya), Ankara 1976.

— "Altay-Sayan, Horasan-Afgan, Dağıstan-Tunaboyu ve Dicle Bölgelerindeki Kürt Uruğu Kolları; Dicle Kürtleri (Kurmanclar) Ara-

sında Afrasyab İle Dede-Korkut Oğuznâmeleri Gelenekleri", XVI. Milletlerarası Altaistik Kongresi (21-26 Ekim 1973 Ankara) Bildirileri, Ankara 1979.

— "1593 (H. 1001) Yılı Osmanlı Vilâyet Tahrir Defterlerinde Anılan Gence-Karabağ Sancakları "Ulus" ve "Oymak"ları, 1979.

— "Selçuklular'dan Önce "Armenya"ya/Yukarı-Ellere Hâkim Olanlar (M.Ö. IV bin - M.S. 1064), İzmir 1983.

— "TKAE Kitap Yayınınının 20. Yılıni Kutlarken : "Kürt Türkleri"-ni "Afrasyab-Soylu" ve "Oğuz" Kolundan Gösteren Milli Gelenekler", Türk Kültürü Dergisi, Ankara, Nisan 1983.

— "İran Hükümdarı Türkmen Afşarlı Nâdir Şah'ın 1744 Kars Muharasası ve Bunu Anlatan Emekli Kars Kadısı Osman Şâf'ın Risalesi", Tebliğ, Birinci Askeri Tarih Semineri Bildiriler II, Ankara 1983.

— "Türk Yer Adları Sempozyumu, 11-13 Eylül 1984, Doğu Anadolu'da Türk Boy ve Oymaklarından Kalma Dağ ve Su Adları", Tebliğ, Ankara 1984.

— "Gürcistan Ocaklı Başbuğları Çonastan'dan Gelme Gogaret Hâkimi Şamsoldeli (=Üçoklu) Orbelyanlar/"İç Oğuz Begleri"nden "Gogaret Kocaoğlu Şor Şamsoldin" Hanedanı (M.Ö. 680 - M.S. 1177)", Tebliğ, İstanbul 26 Eylül 1984.

— "Armenya/Yukarı-Eller Tarihinin İcyüzü, Dede-Korkut Oğuznamelerinin Mahiyeti", Tebliğ, Erzurum 8-12 Ekim 1984.

Sayın KIRZIOĞLU'nun elindeki geniş malzemenin kapital esere dönüştüğünü görmek ümidiyle.

Şükrü Kaya SEFEROĞLU

1939 yılından beri üzerinde çalışmakta olduğum Dede Korkut Oğuznameleri, Kürtlerin bir Türk boyu olduğu gerçeğini ortaya koymuştur. Bu gerçeği anlatabilmem için bana verilen konferans fırsatı münasebetiyle teşekkür etmek istiyorum.

Kürt adlı Türk gurubu doğuda 100. Meridyenden, batıda 17. meridyene kadar ve kuzeyde 58. enlemden, güneyde 34. enleme kadar olan coğrafya parçasında diğer Türk boylarıyla birlikte dağınık yaşadıkları tesbit edilmiştir.

Konferansımızda daha ziyade Dicle bölgesinde yaşayan Kürttürkleri üzerinde duracağız. İlk bu tabir konusunda kısa bir açıklama yapılması yararlı olacaktır. Bu tabir gerçeğe ve ilme uygundur. Türk Kültürü dergisinde yayınladığımız bir makalede (1) belirttiğimiz gibi tıpkı Hun-Türkleri, Hazer-Türkleri, Uygur-Türkleri, Kıpçak Türkleri, Özbek-Türkleri, Karapapak-Türkleri, Başkır-Türkleri denilmesinin yerinde olduğu gibi...

Bu konuların memleketimizde akademik düzeyde ele alınmamış oluşları üzüntü vericidir. Komşumuz bulunan ülkelerde ve özellikle emperyalist devletlerde akademik araştırma yapan çevreler ülkelerinin iç ve dış politikalarını yürüten kuruluşlarına bilhassa silahlı kuvvetlerine araştırmalarıyla yardımcı olurlar. Bizde tarih ilmi benimle yaşıttır. Türkiye'de ilk defa Harbiye'de savaş tarihi okutulmuş, Mülkiye'de okunan idari tarih dışında hakiki tarih kürsüsü ancak Cihan Harbi içerisinde rahmetli büyük sosyoloğumuz Ziya GÖKALP'ın telkiniyle 1916 - 1917 ders yılında İstanbul'daki Darülfünûn'da Edebiyat Fakültesi'ne konmuştur. Bu enstitünün ilk tarih hocaları rahmetli hocalarımızdan Fuat KÖPRÜLÜ, Mehmet Şemsettin GÜNALTAY, şark dillerini iyi bilen bilim adamlarımızdı. Tarih dalında doktora yapmak bizde henüz başlamıştır. Halbuki Osmanlı İmparatorluğu'nun yıkıl-

masında birinci derece rol oynayan kuzey komşumuz Rusya'nın 1721 de Petersburg'da kurulan Bilimler Akademisi İngiltere ve Fransa'daki çeşitli ilmi akademiler çalışmalarını bu sahalara teksif etmişlerdir. Maalesef Türkiye İslam Ansiklopedisi tercüme yoluyla yayınlanmış bir eserdir. Bu eserin Kürtler ve Lâzlar maddelerini, Lâzlar maddesinin içersindeki Hemşinliler'i bir Rus diplomatı ve Rus casusu olarak bilinen Vilademir MINORSKY yazmıştır. 1982 yılında anılan ansiklopedinin Kürtler maddesini Avrupa'daki örgütler müstakil kitapçık halinde çoğaltarak dünyanın bir çok yerine göndermişlerdir (2). Bu şahıs bölge halkının kullandığı Arapça ve Farsçası yoğun, Kürtçe diye tanımlanan doğu aşiretlerimizde kullanılan Türkçeyi öğrenmiş Hak-kâri ve Şemdinli bölgesi şeyhleriyle çok sıkı ilişki kurmuştur. 1911-1913 yılları arasında Çarlık yönetiminin Kürtçölük masası şefi olarak çalışmaktaydı. 1914-1915 yıllarında ise İran'ın Urmiye şehrinde konsolostu.

1946'nın Mayıs ve Haziran aylarında Tasvir gazetesinde yayınladığım bir seri yazıyla (3) Kurmançlar'ın bir Türk boyu olduğunu açıklamış ve yayınlanmakta olan İslâm Ansiklopedisinin Kürtler maddesine sıra gelince Minorsky'nin makalesinin tercüme edilerek buraya alınmamasını teklif etmiştim. İslâm Ansiklopedisinin redaksiyon reisi Dr. Adnan ADIVAR'ın hastalanması bana hazırlattırılmış 9 maddelik bu metnin ansiklopediye girmesine mani oldu, zira redaksiyon heyeti tamamen değişmişti. Böylece Minorsky'nin makalesi ansiklopediye girmiş oldu (4). Bu madde bölücülerin istismar vasıtası olarak kullandıkları başlıca eserlerden birisidir. Ansiklopediler iddiaların ispatında büyük önem taşımaktadırlar. Nitekim 6 Ocak 1923 tarihinde rahmetli İNÖNÜ Lozan'da İngiliz ansiklopedisini kaynak göstererek bu soydaşlarımızın dağlı Türkler olduğunu açıklayarak hasım muhahhaslara gerekli cevabı vermişti (5). Bilindiği gibi Ansiklopedia Britannica; Kerkük ve yöresindeki Kürtlerin de Türkmenlerin soydaşı olduğunu açıklamaktadır.

Eğer şimdi arzedeceğim bilgiler bundan 60 yıl önce üniversitemiz tarafından Dışişleri Bakanlığımızın ilgili ünitelerine verilebil-

miş olsa idi ve bu yolda gerekli neşriyat yapılsaydı, hakkımız olan, Kerkük ve Musul petrolleri bugün elimizde olacaktı.

Biliyorsunuz Lozan muahedesinde şimdiki Irak hududu askıya alınmıştı, ancak Şeyh Said isyanından sonra Haziran 1926 yılında gelişmeler aleyhimize oldu. Musul'u sınırlarımız dışında bırakan anormal sınır hattı çizildi. Petrol konusunun milli ekonomimizdeki yeri ve önemi hepinizce malumdur. Burada rahatlıkla benimde mensubu bulunduğum üniversitelerimizin hizmetlerini yapmadıkları gerçeği ortaya çıkmaktadır. Üniversitelerimizin, milli menfaatlerimizin savunulmasında ihtiyaç duyulacak akademik araştırmaları yapmaları bir zaruretler. Türkiye İslâm Ansiklopedisi'nin "Kürtler" maddesini bir Rus diplomatı yazıyorsa ve bu ülkenin Türkiye üzerindeki emelleri biliniyorsa üniversitelerimizin konuya eğilmelerinin önemli açıkça ortaya çıkmaktadır.

Minorsky için bazı açıklamalar daha yapmada fayda görüyorum. Minorsky'nin 1917 ihtilalinden sonra İngiltere'ye sığınmış oluşu da göstermelik bir olaydır. Zira 1960 senesinde Milletlerarası Orientalistler Kongresi'ne katılmak üzere İngiltere temsilcisi olarak Moskova'ya gelen Minorsky, dokuz Rus üniversitesinin gençliği tarafından millî bir merasimle karşılanmıştır. Bu çelişki Minorsky'nin Sovyet yönetimiyle olan ilişkisini sürdürdüğünü düşündürmektedir.

Konumuza girerken evvelâ tarihte usûlden bahsedeceğim. Usûle göre bir coğrafyanın veya bir kavmin adının menşei bilinirse o coğrafya veya kavmin mahiyeti % 40-50 nisbetinde bilinmiş olur. "Kürt" kelimesinin üzerinde duracağız. "Kürt" kelimesinin izahında Macar Türkologları bizden evvel davranmış, bu kelimenin Türklüğünü gayet güzel izah etmişlerdir (6).

"Kürt" kelimesini, Kaşgarlı Mahmud 900 kûsûr yıl evvel yazdığı *Divân-ı Lûgât-ül Türk* (7) adlı eserinde bize tanıtmıştır. Kaşgarlı Mahmud bu ünlü eserinde "Kürt" kelimesini atın arpayı yerken çıkarıldığı sesle izah ederken şu örneği veriyor : "At arpanı kürt kürt yedi".

Ayrıca hiyar gibi sert şeyler yenirken çıkan sese de kürt dendiğine işaret eder. Bugünkü İstanbul Türkçesiyle kütür kütür karşılığında olduğu gibi. Kaşgarlı Mahmud, bu kelime için bir izah daha yapmaktadır. Kaşgarlı'ya göre; ilkbahar ve sonbahardaki suların içerisindeki buz parçalarının adı "kürt"tür. Bugün öğreniyoruz ki; Dağıstan, Kazan; Karaçay'da da yağın kara "kürt" denmektedir.

Bir dönem üyesi bulunduğum Türk Dil Kurumu'nun çıkardığı Derleme Sözlüğü'nde (8) çalışırken Hakkâri'den Edirne'ye, Artvin'den Muğla'ya, özellikle Doğu Anadolu'da üzerinde yüründüğü zaman batmayan kara, çıkardığı sestten dolayı "kürtük" denildiğini tesbit etmiştim. Orta Anadolu'da "kurtuk" diyorlar. Anadolu'da ise basılmamış karın "kürtük" şeklinde adlandırılmasının yanısıra, "kürtün" olarak da adlandırılmaktadır. Yine Anadolu'da bu kelime, çığ ve kar yığını manâsına da gelmektedir. Dağların kuzey kesimlerinde olan yatkın, boncuklaşmış kara "kürtün", "kürtük", "kurtuk" vs. denildiği bilinmektedir. Ayrıca yaz aylarında doludan ufak, yağmurla dolu arasında yağın bir yağış türü vardır. Buğday iriliğinde veya buğdaydan biraz daha küçük kar taneleri biçiminde yağın bu yağış türüne "kürt-yarması" denilmektedir. Bilindiği gibi yarma, haşlanmış buğdaya verilen isimdir. "Kürt-yarması" tabiriyle bir benzetme yapılmaktadır. Anadolu'da "kürt"ün kar anlamına geldiğini açıkladıktan sonra, Doğu ve Batı Anadolu'da ve aynı zamanda Azerbaycan'da "kürt" keli mesinin kar anlamına geldiğini çoban takviminden de anlıyoruz. Çoban takvimine göre; üçüncü cemrenin Şubat ayında toprağa düştüğü gecenin yarısı için, "kürtöğlü kayada yattı" tabiri kullanılır. "Kürtöğlü kayada yattı, yarı geceye kadar diş diş vurdu" denilir. "Kürt"ün kar anlamına geldiğini düşündüren bir başka tesbit de "Kar Adamı Efsanesi"dir. Bu soydaşlarımızın yüksek dağların karlı yamaçlarında yaşadıkları bir gerçektir. Konuyu biraz daha incelersek 2700 - 2800 sene evvel bu topraklarda yaşamış ve Oğuzlar'ın amca çocuğu kabul edilen Orta Asya'daki Tanrı dağları ve Pamir bölgelerindeki Karluk Türkleri'ni hatırlamamız mümkündür.

Karluklar, çevresinde yaşadıkları Tanrı dağlarından gelmişlerdir. 7000 m. yüksekliğiyle başlarından kar eksik olmayan Tanrı dağları, Türkistan'ı ikiye bölmüştür. Doğu Türkistan ve Batı Türkistan. Tanrı dağlarının bir adası da Doğu Anadolu'muzda olup adı Allahüekber dağıdır. Tanrı adı bilindiği gibi öz Türkçe'dir. Medreseli kafasıyla burada da bir ad değişikliği yapılmış, değişen bir çok Türkçe ad gibi, bu dağın da adı değiştirilmiştir. Pehlivanlarıyla meşhur olan Rumeli'de Deli Orman yöresi vardır. Deli Orman demek, gür orman demektir. Biz arşiv belgelerinde gördük. Gür orman, deli orman demek için, o medrese kafası "Divane Orman ahalisinden" falan demektedir. Burada "divane"; mecnun, aklını yitirmiş manâsındadır. Konuya dönersek, Tanrı dağının adası Doğu Anadolu'da da vardır. Tanrı dağları eteklerinde yaşayan Türkler'e Karluk Türkleri deniliyor. Oğuzname'de ise Oğuz Han'ın seferlerinde atının kaçıp karlı dağa gittiği, onu getirmeye giden kişinin karlar içersinde döndüğü ve kabilesine "KARLUK" adını verdiği bilinmektedir. Demek ki, günümüzde Kürt adı neyse, Osmanlılar'da da Karluk kelimesi aynıdır.

Hz. Peygamber hayatta iken 629 senesinde Çin'den Hindistan'a gelen bir Budist hacısının varlığı bilinmektedir. Onun seyahatnamesini Türkçe olarak da yayınladılar. Bu seyahatname, Avrupa dillerine de çevrilmiştir. Hi-Şang isimli bu muhaddis 629 senesinde şimdiki Kaşgar bölgesinden Batı Türkistan'a geçerken oradaki Karluklar'a rastlamıştır. Yazar eserinde Karluklar'a Abdallar demektedir. Bilindiği gibi Anadolu'da da çok sayıda Abdallar vardır. Efalit veya Ep'talit diye tarihe de geçen bu soydaşlarımızın adları; "karlı dağ yamacı", "karlı dağ yamacında yaşayanlar" manâsına gelmektedir. Biz ayrıca Kürt'ün adını Samsun'un batısındaki bir çayda da görüyoruz. Yine Kürt'ün adını Gümüşhane'de kayalık bir dereye görüyoruz. Bu tür misalleri çoğaltmak mümkündür. Kelime Türkçe olunca Türkler'in yaşadığı geniş coğrafya alanında bu kelimeye de rastlanması tabiidir.

Şimdi yeryüzünde beş ayrı yerde yaşayan Kürttürkleri'nden bahsedeceğiz.

1. YENİSEY/SAYAN-ALTAY BÖLGESİNDE YAŞAYAN KÜRT-TÜRKLERİ :

Sibirya'nın ortasından geçen Yenisey Irmağı'nın yukarısında ve Sayan dağlarının güneyinde 2000 km² lik Tannu-Tuba Muhtar Cumhuriyeti mevcuttur. Burada Kürt adlı bir Türk uruğu, 630-681 yılları arasında bir "İlhanlık" kurmuştur. Göktürk veya Orhun yazısının eski biçimi sayılan Yenisey yazısı ile yazılı 32 mezar taşı bulunarak okunmuştur. Bunların hepsi Türkçe'dir. Yenisey Yazıtları denilen bu anıt mezar taşlarının en uzununu, Kürt İlhanı ALP-URUNGU'ya aittir. Ölünün ağzından Türkçe bir ağıt gibi yazılmıştır. Yenisey ırmağının baş kollarından biri olan Elegeş suyu kıyısında bulunduğundan, diğer ismi de ELEGES YAZITI'dir. Bu yazılı taşı, Yenisey bölgesinde yaşayan soydaşlarımız Kürtler, kendi padişahları için mezar anıtı olarak dikmişlerdir. 12 satırlık olan yazıtın 8. satırı, bugünkü Türkçe ile şöyledir: **"Ben Kürt İlhanı Alp-Urunğu'yum. Altından yapılmış okluğumu bağladım belime, devletim ve milletim, ben 49 yaşında öldüm"**.

Bu belge Kürtler'in Türklüğünü gösterir çok önemli bir belge olmasına ilâveten bu Türk uruğunun anılan çevrede yaşadığını gösterir. Türkistan-Türkiye şeridi üzerindeki yerleşim yerlerinde Türkmenler'le bu soydaşlarımızın iç içe iskân olduklarını gösterir bir inceleme de Şükrü Kaya SEFEROĞLU tarafından "Türkmenler ve Kürttürkleri" (9) isimli makalede anlatılmıştır.

2. BATI TÜRKİSTAN VEYA HORASAN-AFGAN BÖLGESİNDE YAŞAYAN KÜRTTÜRKLERİ :

Horasan'ın Afgan kesimlerine Saka Türkleri'nden dolayı ilk ve orta çağlarda **Sakaistan/Sekizistan** denildiğini biliyoruz. Bu kelimeden bozma **Secistan/Seistan** kelimeleri ise İslâm kaynaklarına da geçmiştir. İran destanlarında eşsiz bir Türk pehlivanı olarak geçen **Zaloğlu Rüstem** işte bu Secistan'lı Sakalar soyundandır. Umumi Türk

Tarihi'nin otoritelerinden rahmetli hocamız Prof. A. Zeki Velidi TOGAN (10), yazılı kaynakları tarayarak, Horasan Sakaları dilinden kalma yer ve kişi adlarındaki Türkçe sözleri ayıklayıp ortaya koymuştur.

IV.-V. yüzyıllarda Sâsânîler, Horasan'daki Merv ile Baurt şehirleri çevresinde **Khalaç** adlı Türk'ler'in göçebe olarak yaşadığını bildirirler. Bunlar 24 Oğuz boylarından 2 boyu teşkil ediyordu.

591 yılında Horasan Sakaları'nın Arsaklar kolundan **Behram - Çupin** Bağdat'ta tahta geçmişti. Bu şahsa "**Kürdi**" ve kızkardeşine de "**Kürdiye**" denildiğini İslâm tarihçisi Taberi'den öğrenmekteyiz.

VII. yüzyıldaki ilk İslâm - Arap fetihleri sırasında Horasan'ın Kustistan kesiminde Khalaçlar ile Kürtler'in bir arada göçebe boylar olarak yaşadığını görmekteyiz. Hiva Hanı Ebül Gazi Bahadır Han'ın 1661 yılında yazdığı **Şecere-i Terâkime** adlı kitabında Ulu Balkan ve Küçük Balkan dağlık bölgelerinden bahsetmektedir. Burası Hazar denizinin doğusuna düşmektedir. Bu bölgede tarihçi, **Er-Sarı Türkmenleri**'nin **Kürtler** adlı bir boyunu bize tanıtmaktadır (11). Horasan Afgan bölgesindeki Kürtler, 24 Oğuz boylarından 2 boyun birleştiği Khalaçlar, Kürtler'le birlikte konup göçerlerdi. Bunların en yakın komşuları ise Gurlular veya Guriler idi.

Ermeni rahibi Arzeruni'li Thomas (12), kendi çağındaki olayları anlatırken 605 yılında Malazgirt'le Erziş arasında Khalaç dereesi anlamında, **Halac-Ovit**'den bahseder. Öteden beri burada Dicle boyundan gelme Kurmanc Türkleri yani Khalaçlar yaşamaktadır. 1891'de teşekkül ettirilen "**Hamidiye Alayları**"ndan bu bölgede kurulan 63. Hamidiye hafif süvari alayının mensupları Khalaçan Kürtleri'nden sayılıyordu. Bunlar Mardin, Diyarbakır, Urfa, arasında yaşayan ve iki kola ayrılan **Kiki** boyunun **Kiki-Khalaçan** kolu ile Malazgirt Khalaçan Kürtleri'dirler.

Orta Çağ'da Afgan ile Pakistan ülkelerine de hâkim olup, Gazneliler devletini yıkararak tarih sahnesine çıkan **Gurlu** adlı güçlü bir

Türk uruğunun varlığı malumdur. Arsaklılar idaresinde ve milâdın ilk yıllarında bu Gurlu Türkleri'nin Dicle ve Fırat başlarına geldiği anlaşılmaktadır. Anadolu'ya yerleşen Gurlular'ın Bingöl, Tunceli ve Sive-rek'te meskûn oldukları bilinmektedir. **Zaza, Desiman, Çarekli, Düm-beli** denilen bu oba ve oymaklar Türk olduklarının şuurundadırlar ve kendilerini Türk olarak açıklarlar. Yakın zamana kadar yarı göçebe bir yaşam sürdüren bu Türk kabileleri **Gurân** veya **Gürâni** diye bilinirler. Genel adları **ZAZA**'dır. Bunları Kurmanclar'la karıştırmamak gerekir. Kurmanclar ve Zazalar iki ayrı Türk unsurudurlar. Her nasılsa bunları "**Kürt**" genel başlığı altında toplamak tercihi yapılmıştır. Halbuki Zazalar, Kurmanclar'ı; Kurmanclar da Zazalar'ı dillerindeki Türkçe kelime nispetinde anlayabilirler. Zaza Türkleri Tanrı'ya **Ho-may/Omay** derler. **Hunlar**'ın dini ibadetini hatırlatan ibadet biçimleri vardır. Bu soydaşlarımızın büyük bir kısmı Alevî inançlıdır. Alevî Zaza Türkleri'nin belirli bazı günlerde düzenledikleri "cem" törenlerinde; dua, nefes ve gülbanklar Türkçe olarak okunur. Zaza Türkleri içerisindeki **Abdalan**, yani Abdallar oymağı Batı Türkistan'daki Gurlular arasında da görülür. **Abdallar**'la **Gurlular**'ın Türkistan'dan Anadolu'ya birlikte geldikleri görülmektedir. Türkiye'nin birçok yerinde Kurmanç, Zaza ve Öztürkçe konuşan Abdal adlı oymakların varlığı bilinmektedir.

Doğu Buhara'da "**Könt-i Kürt**" denilen köyde, Karluklar'ın yaşadığı bilinmektedir. Çarlık idaresinin devrilisini müteakip Türkistan'da millî hareketler başlarken rahmetli Prof. A. Zeki Velidi TOGAN bey bu kentte toplanan Karluklar'ın millî kongresine katılmış ve orayı yakından tanımıştı. Temur çağında Afganistan'da bulunan Herat çayının sol yamacında **Ölenk-Neşin** diye bilinen bir mevkinin varlığı bilinmektedir. Bu mevkinin hemen yanında **Kürt-Neşin**, yani "**Kürt Kono-ğ**" adlı çok ünlü bir kışlak vardır. Nitekim bugün Afganistan, İran Horasanı ve Türkistan'da adı **Kürt** olan bir çok köy, yayla, kışlak ve konak vardır. Bu yerleşim yerlerinin halkı öz Türkçe konuşmaktadır. Bu bölgelerde hâlâ Kürt adının coğrafyada bulunuşu da Kürtler'in Türk kavimi olduğunu ve Türkistan'da neşet ettiklerini gösterir.

3. DAĞISTAN-MACAR VEYA TUNA BOYU BÖLGESİNDE YAŞAYAN KÜRTTÜRKLERİ :

Macarlar'ın, Turanlılar'ın "Ural"lı kolundan olduğu şüphe götürmez bir gerçektir. Bazı izahlara göre Macarlar; ataları Türk, anaları ise Fin-Ogurlu'durlar. Asya'nın kuzeyini kapsayan koca ülkeye Sibirya adının verilmesine Sabir Türkleri'nin neden olduğunu biliyoruz. Ural dağları doğusundaki yurtlarından koparak M.S. 5. yüzyılda Kafkas dağları kuzeyine göçen Macarlar, 603 yılında Göktürkler'in batı kolu olarak ayrı bir hanlık kuran Khazar Türkleri birliğine katılmışlardır. Derbentname'lerde, Dağıstan'da "Ulu-Macar" ve "Kiçi-Macar" gibi yer adlarının mevcudiyetini 660-721 yılları arasında görmekteyiz. Dağıstan'da yer adlarında hatıraları yaşayan Macarlar, Khazar Türkleri içerisindeki karışıklıkların bir sonucu olarak 800 yıllarında 7 boy ile anlaşmış bir birlik kurmuşlardır. Bu birlik Karadeniz'in kuzeyindeki ovalara yayılmış ve Bizans kaynaklarına hepsi Türk olarak geçmiştir. Bizans İmparatorluğu rahiplerinin Macar birliğine dahil hükümetlerine yazdığı raporlardan 7 Macar boyu arasında "Kürt" adlı bir boyun da varlığını öğrenmekteyiz. Kürt boyunun adı Macarca değil, Türkçe'dir. Kürt adı, Macar Türkologlarının da belirttiği gibi, "kar yığını, çığ" anlamına gelmektedir. IX. yüzyılın ikinci yarısında doğudan gelen yeni bir Türk göç kolunun itmesiyle Karadeniz kuzeyindeki 7 Macar boyu, önce Prut çayı boylarına, sonradan Karpat dağı güneyine ve Tuna boylarına geçerek oralarda yerleşti. Burada şimdiki Macaristan ile çevresini alan topraklar içinde bir devlet kurarak sonunda Katolik-Hıristiyan oldu. Orta Tuna bölgesindeki Macaristan Kürtleri, tarihte 1138, 1156 ve 1329 yılları vakalarında Kurtu, Kürti ve Kürt biçiminde anılmışlardır.

Dağıstan-Macar bölgesinde yaşayan Kürttürkleri'nin coğrafyadaki hatıraları da mühimdir. Bunlardan bir bölüm Kırım'da yerleşmiş olduğundan, Kırımlı göçmenlerin İstanbul'da çıkardığı "Emel" (13) adlı dergide Kürt adlı iki köyün bulunduğu belirtilmektedir. Prof. Abdülkerim DOĞRU, Büyük Millet Meclisi Kütüphanesi'nde yaptığı bir araştırma sonucu, yayına hazırlamakta olduğunu duyduğumuz bir ha-

rita tespit etmiştir. Bu haritada bahsi geçen Kırım yarımadasındaki **Kürt** adlı köyün kaydı bulunmaktadır. 1918'de Macaristan'dan alınıp Romanya'ya verilen Erdel bölgesinde yaşayan **SEKEL** Türkleri'nin arasında da bir **Kürt** oymağı yaşamıştır. Sekeller, kendilerini V. yüzyıl ortalarında Avrupa'nın en üstün olan Atilla ordularından kalma sayarlar. Macaristanlı Barabaş Samus, Sekeller'den **Medgeş** boyunun **Kürt** adlı oymağı hakkında bilgi vermekte ve 1505 yılı vakalarını anlatan kaynaklarda bu adın geçtiğini belirtmektedir.

Bugün Macaristan'da şu 9 vilâyetteki **Kürt** adlı yerleşim yerlerinin eski Macar Kürtleri'nden kaldığı tesbit edilmiştir: **Baç, Borsot, Heveş, Solnok, Komaron, Nograd, Nyitra, Pojoni** ve Osmanlı kaynaklarında **Temeşvar** olarak geçen **Temeş**.

Erdel gibi 1918 yılında Macaristan'dan koparılıp Çekoslovakya'ya verilen ve kuzeyde Macaristan'a komşu olan topraklarda bugün 10 tane köy Kürt adı ile anılmaktadır. Prag Üniversitesi Prof'larından Kumanov'lu Josef Blaskoviç 1966 yılında "Reşit Rahmeti için" adı ile Ankara'da basılan bir anma kitabındaki "Çekoslovakya Topraklarında Eski Türklerin İzleri" başlıklı makalesinde öteden beri Çekoslovakya'da bulunan bu 10 köy için şöyle diyor: "**Kürt, on köyün ismidir. Macaristan'da yerleşmiş olan Türk asıllı boyun adının da asıl anlamı Çığ (Karyığını)dir.**" (14)

Ankara Üniversitesi Dil Tarih Coğrafya Fakültesindeki Hungaroloji Enstitüsü Müdürü Prof. Ràsony Macarca tetkiklerinde 13. yüzyılda Suriye ile Mısır'daki Kölemenli Kıpçak-Türk beylerinden "Kürt" ve "Kürt-Bey" adlı kişilerden 20 kadarını kaynakları tarayarak bulmuştur.

Biz Yavuz'un 1514 Çaldıran seferinden sonra Bitlis-Muş bölgesinde Şah İsmail ordusuna yardımcı Türkmenler'den "Kürt-Beg" adlı birisini Osmanlı kaynaklarından tanıyoruz. Türklerin eski ad verme geleneklerine göre yağmur, aydoğdu, gündeğdu, bora, karyağdı, du-man gibi günlük hava durumu ile ilgili adların çocuklara konulmasından karlı yaylakta kürt, kürtük üzerine doğan çocuğa da Kürt beg, Kürtbay denildiğini anlıyoruz.

4. KUZEY AZERBAIJAN VEYA ARAN BÖLGESİNDE YAŞAYAN KÜRTTÜRKLERİ :

Kars ilinden doğan Kür ırmağı ile Erzurum bölgesinden çıkan Aras ırmağı, Hazar denizine karışmadan önce Kuzey Azerbaycan'da birleşirler. Bu iki ırmağın arasında kalan Tiflis, Revan, Gence ve Karabağ illeri bölgesine Ortaçağ'da Aran denilmekteydi. Bugün bu kelime Azerbaycan ve Doğu Anadolu'da kullanılmaktadır. Dede-Korkut Oğuzname'lerinde de Aran kelimesi geçmektedir. Türkçe olan bu kelimeye Kaşgarlı'nın ünlü eserinde de rastlamaktayız. Milattan önce 7. yüzyılda Kafkasların kuzeyinden gelen Saka Türkleri'nin Sakasen/Sakasun boyu bu bölgede yaşıyordu. Bunlara Bala-Sakanlar yani Küçük-Sakalar denilmekteydi. Küçük Sakalar M.S. 646-1576 tarihleri arasındaki 950 yıl boyunca Kürtler adıyla tanınmışlardır. Kıyılarında yaşadıkları ırmaqlara göre biz Kuzey Azerbaycan'daki bu Türk uruğuna Kür-Aras Kürtleri denilmesini uygun görüyoruz.

12. yüzyılda İslâm imanı ile Türk gücünün temsilcisi olarak Kudüs'ten Haçlı kuvvetlerini temizleyen ulu büyük Türk devlet adamı Selâhattin Eyyûbi Kür-Aras veya Aran Kürtlerinin Ravadlı boyundandır. Bu bölgede yaşayan ve Kürt adıyla tanımlanan Türk uruğuna dair yazılı kaynak bilgilerini Prof. Ahmet Zeki Velidi TOGAN ilk defa toplamıştır. Bunların İlbeyleri sülalesinin Dede-Korkut Oğuznameleri'nde herhangi künye ile anıldığını da bendeniz bulup ortaya çıkardım. Aran bölgesinde yaşayan bu uruğumuzun bir kolu Hıristiyan olarak kalmıştır. Gence'li Ermeni rahibi **Grakos** 1265'te "**Babır-akan Khefi**"'nden, yani **Babırlu Hanedanı**'ndan olan bu boyun ismi **Kolu-Uzun-oğulları**'dır. Bunlar ilkin Gregoryen ve 1150 yılından sonra da Ortodoks mezhebine girmişlerdir. Kars'ın 40 km. doğusundaki **Ani** şehrini merkez edinerek bu bölgede 1200-1225 yıllarında bir Uç beyliği kurmuşlardır (15). Kür-Aras bölgesinde yaşayan Kürttürkleri'nin güçlü ve Müslüman **Ravadlı** boyundan **Şeddadoğulları** (951-1200) ise Gence'de, Divin'de ve Ani'de üç tane beylik kurmuşlardır. Bunlar Selçuklu Türkleri'nin Anadolu fethinde öncülük ve kılavuzluk yapmışlardır.

Böylece mensup buldukları Türklüğe büyük hizmetleri dokunmuş- tur. Güzel sanatlarda şaheser sayılan değerli mimari eserler bırak- mışlardır. Kısaca Müslüman **Şeddadlılar** ile **Eyyublular** ve Hıristiyan **Kolu-Uzunoğulları** gibi üç ünlü sülâle Saka Türkleri'nin torunları olan bu Kür-Aras Kürtleri'nden çıkmıştır.

Eyyublular'ın bir Türk devleti kurduklarına dair en son açıklama- ları Prof. Mehlika Aktok KAŞGARLI, "Doğu ve Güneydoğu Ana- dolu Uygarlığı'na Giriş" adlı eserinde verirken (16), Dr. Ramazan ŞEŞEN, "Selâhattin Devrinde Eyyubiler Devleti" (17) isimli yayı- nıyla devletin bir Türk devleti olduğunu kesin bir şekilde açıklamış- tır.

M.Ö. VII. yüzyılda Sakalar'ın öncüsü olan **Kimmer Türkleri**'nin Anadolu'ya girdiklerini (18) ve Frigyalılar'ın yıkılmasına yol açtıkla- rını biliyoruz .Bu atlı göçebe Türkler Asurlular'la çarpışmış; Anadolu, Suriye, Filistin'e kadar yayılmış ve Mısır Firavun'undan haraç almış- lardır. Bir yandan da İran'a hakim olmuşlardı. Bunlardan Küçük Ar- saklılar M.Ö. 452-429 yılları arasında bölgeye hâkim olmuşlardı. Es- ki dinlerini bırakıp 298-301 yılları arasında Hıristiyanlığı benimse- mişlerdi.

Sakalar'dan günümüze kadar geldiği tespit edilebilen şu uruk ve boylar bilinmektedir :

1. **Albanlılar** : Derbent ile Bakü'yu da içine alan Şirvan bölge- sinde.
2. **Sakasınlar** : Karabağ, Gence ve Revan bölgesinde.
3. **Gogarlar** : Borçalı, Tumanis, Şemşol, Ahilkelek, Ahıska, Ar- dahan, Göle ve Artvin bölgesinde.
4. **Taok/Tavok (Tav'lar)** : Çoruh boyunda. Akkoyunlular ve Os- manlılar çağında buraya "Tav-eli" deniyordu.
5. **Hesperitler** : İspir bölgesinde.
6. **Pasianlar** : Bingöl ile Arpaçayı kavşağı arasında, Kars, Ka- ğızman, yukarı ve aşağı Pasin bölgelerinde.

7. **Bohtan/Bokhtan/Botan (=Paktuk)** : Van gölünün güneyi ile Dicle nehri arasındaki bölgede.

8. **Karduk** : Hakkâri ile Yukarı ve Aşağı Zap suları arasındaki bölgede kaldığı tespit edilmiştir.

5. DICLE BÖLGESİNDE YAŞAYAN KÜRTTÜRKLERİ :

Bunlar Dicle ırmağı boyunca Türkiye-İran-İrak ve Suriye toprakları üzerine yayılmışlardır. Bunlar **Karduk/Kortuk** ve **Kürtler** adı ile tanınmaktadırlar. Kürt kelimesi daha önce açıklandığı gibi yalnız Türk dili ile izah edilebilmektedir. İran dillerinden ve onun mensubu bulunduğu Aryani veya Hint-Avrupalı dillerde "Kürt" veya buna benzer bir adla anılan hiç bir boy ya da etnik topluluk yazılı belgelerde geçmemektedir. Dicle Kürtleri'nin diğer adı ise **KURMANC**'dir. Bunlarda oymak ve boy düzeni İranlılar'a kesinlikle uymayan 6+6=12'li ve 12+12=24'lü biçimindedir. Bunların antropolojik özellikleri de İranlılar'a uymayıp Türkmenler'inki ile aynıdır. Aynı zamanda folklorlarındaki canlılık ve ahlak anlayışları da tamamen diğer Türk boylarına benzemektedir.

Büyük sosyolog rahmetli **Ziya GÖKALP**'in 1922 yılında Diyarbakır'da çıkardığı "**Küçük Mecmua**"da belirttiği gibi, Kürtler'in Türkmenler'den sima, dış görünüş, örf ve âdetler ile yaşayışları bakımından farklılık gösteren bir yanları bulunmadığını ortaya koymuştur. Bu gerçek; Kürtler'in kökü ile dilinin eski ve bozulmadan önceki hali, Kurmanclar'ın da Türklüğün öz varlığından güçlü bir uruk olduğuna ve Oğuzlar kolundan geldiği gerçeğine bizi götürmektedir.

Kurmanclar üzerinde en fazla incelemeyi Paris Muahedesi ile kurulan akademileriyle Ruslar yaptırmıştır. Ruslar için bu bölge, açık denizlere inmeleri bakımından çok önemliydi. Sovyet Bilimler Akademisi'nin bu sahada yaptığı araştırma ve yayınlar, günümüzdeki bazı fanatik gençlere yol gösterici olmuştur. Sovyetler'in Doğu Anadolu

Türklüğüne yönelttikleri bölme faaliyetlerinin hazırlayıcıları Ermeniler olmuştur (19). 1853-1856 Türk-Rus savaşlarında yeniden Rusya o zamana kadar yayınladığı resmi ve askeri haritalarda Doğu Anadolu için "**Türkiye Asyası**" deyimini kullanmışken, 1856 Paris Muahedesi'nden sonra Petersburg Bilimler Akademisi'nin akıl hocalığı ile artık Doğu Anadolu'ya ilk defa "**Armenya**" deyimini kullanmaya başlamıştır.

1856'dan itibaren 10 yıl çalışarak, Ruslar'ın Erzurum Vilâyeti Başkonsolosu **Aleksander Jaba**, Petersburg Bilimler Akademisi'nden aldığı anket ve talimatta şehirlerdeki hanlarda konaklayan yolculara kadar Kurmanc ve Zaza aşiretlerinin konuşmalarından kelimeler toplayarak "**Kürtçe-Fransızca**" bir sözlük yapmıştır (20). Petersburg Bilimler Akademisi, bastırıldığı **ŞEREFNAME**'de fevkalâde tahrifat yaptı. Ruslar'ın bu uğurdaki gerçek niyet ve ülkeleri Fırat boylarına **Rus Kazakları** ile **Müjlikler**'i yerleştirmek, yani buraları da koca Kırım ülkesi, Kuban boyları ve Karadeniz'in doğusu gibi Ruslaştırmaktı. Böylece, İskenderun ve Basra körfezine çıkabilecekti. 1916 yılının Şubat-Ağustos ayları arasında Ruslar'ın Trabzon, Erzincan, Erzurum, Bingöl, Muş ve Van'ı istilâ etmeleri üzerine, Ermeni teşkilâtı Çar II. Nikola'ya yıldırım telgraflar çekerek Ermenistan'ın muhtariyetinin ilânını istemiştir. Rusya'nın Dışişleri Bakanı Sazonof'un verdiği cevap çok ilginçtir: "Rusya'ya Ermenisiz Ermenistan lâzımdır. Fırat boylarına Rus Kazakları yerleştirilecektir" (21).

1597 yılında Bitlis'te yazılan "**Şerefnâme**" adlı kitapta, Kurmanclar'ın Oğuzlar'dan geldiğine dair destan ananeleri itibariyle şu hususlar vardır:

1. Şerefnâme, Kurmanclar'ı "**Cen taifesi**"'nden göstermektedir. Cen taifesi; Çin'den, Doğu Türkistan'dan batıya gelenler karşılığında kullanıldığı bilinmektedir. Selçuklu, Akkoyunlu ve Osmanlılar'ın, Çin'den gelmiş oldukları ananesi Oğuzname'lerde geçmektedir.

2. Şerefnâme, bütün Kürtler'in **Boht (=Boğd-uz)** ile **Becen (=Peçen/Peçenek)** adlı iki kardeşten türediğini açıklamaktadır. Oğuz-

lar'ın 24 boydan meydana geldiğini, 12 boyun **Bozoklar** ve 12 boyun da **Üçoklar** olduğu bilinmektedir. Üçoklar/Üçoğuzlar kolundan Bohtların adının **Boğd-uz**'dan geldiğini açıklamaktadır. Beçenevi/Peçenekler'e gelince bunların da **Becen**'den türedikleri öğrenilmiştir.

3. Şerefnâme, Kürtler'in Türkistan'ın ulu kağanlarından **Oğuzhanlılar**'a tabi olup onların soyundan geldiğini belirtmektedir.

4. Dede-Korkut Oğuzname'sindeki kütük ve bilgilere uyan **Kürt Oğuznamesi** sayılabilen bir milli destanı, Şerefnâme'de görmekteyiz.

Konunun dil olarak incelenmesine gelince; bu bölgelerde oturan aşiretlerin dilinde Arapça ve Farsça kelimeler pek fazla görülmektedir. Sadece 300 yıllık Sâsânîler dönemini düşünürsek, Farsça'dan bölge halkının diline geçmiş kelimelere hak vermemiz gerekir. Ayrıca sürekliliği değişen İranlılar'la Osmanlılar arasındaki sınırda zaman zaman bazı bölgelerin İran'ın hâkimiyetine girmesine yol açmıştır. Osmanlıca'nın arı bir Türkçe olmadığı hususu da bu açıklamaya eklenince bölge halkının dilinde Farsça ağırlığını hissettirir.

Bu bölgede yaşayan Türkler'in dilindeki Arapça kelimelere gelince, onların da mevcudiyeti yadırganmamalıdır. Bölge Hz. Ömer döneminde İslâmiyet'e açılmıştır. Kürtler için denilebilir ki, Türk boyları arasında ilk İslâmiyet'i kabul edenlerdendirler. Bu dönemi, Abbasiler'in hâkimiyetleri izlemiştir. Böylece bölgedeki soydaşlarımız Arap dili tesirinde kalmışlardır. Bu hale Arapça'nın İslâm dininin dili olduğu, bu kanalla da Türkçe'nin geneline bu dilden kelimeler girdiği, gireceği de unutulmamalıdır. Yakın zamana kadar ticaret dili olarak geçerliliğini güney illerimizde koruduğu için Mardin'in esnafı ana dilleri Türkçe olmasına rağmen, iş yerlerinde Arapça konuşurlardı.

Bölgede konuşulan bu dile Arapça ve Farsça'nın dışındaki bir kısmı ölü olan dillerin de tesiri olmuştur. Saka Türkleri'nden sonra geçen uzun zamanlar bölgede varlığını sürdürmüş Roma gibi devletler de düşünülürse, bu dile girmiş yabancı kelimelerin menşei kolaylıkla anlaşılabilir. Böylece denilebilir ki, günümüzde karşımıza Kürt-

çe olarak çıkan bu dil, bünyesinde çok sayıda yabancı kelime ihtiva eden bir Türkçe'dir.

Bir konferansın kapsamına geniş bir bahis olan dil konusunun sığmayacağı malumdur. Bu bahsi kapatmadan belirtilmesi gereken husus şudur; Doğu ve Güneydoğu Anadolu'da konuşulan ve diğer bölgeler halkı tarafından anlaşılmayan dillere "Kürtçe" demek doğru değildir. Burada **Zazaca** ve **Kurmancca** konuşulur ki bir Zaza, Kurmanc'ı kesinlikle anlayamaz. Bunun sebebi de bölgeye gelen Türk boylarının farklı coğrafyalara yerleşmiş olması ve farklı tarihlerde gelmiş oluşudur (22). Değişik güzergâhlarda Anadolu'ya çok eski yıllarda giren bu Türkler, farklı dilleri konuşan medeniyetlere komşu oldular veya bu medeniyetlerin içerisinde yaşadılar. Bugün Türkçe'nin dışında müstakl bir Kürt milli dili yaratmak isteyen çevreler bu iki bozuk Türkçe arasındaki uçurumu gidermeye çalışmaktadırlar.

Doğu Anadolu'da yaratılmaya çalışılan suni dilin Türk dil politikası ile de yakından ilişkisi vardır. Türk dilinde aşırı sadeleşme hareketine gidildiği nisbette, dilimize yerleşmiş, Türkçeleşmiş Arapça ve Farsça kelimeler atılmakta ve bunların yerine sadece belirli bir gurubun anlamını bildiği, halkın anlamadığı kelimeler alınmaktadır. İş bununla kalmamakta ve konumuz itibariyle önemi, bu atılan kelimelerle fanatik çevreler müstakl bir Kürtçe yapma gayretini gütmektedirler.

Bu çevreler bilindiği gibi sürekli dış güçlerin desteğini görmektedir. Bir taraftan Ermeniler'le Kürtler'in aynı kökten geldiği iddiaları kesif bir şekilde yayınlara aksederken, diğer taraftan Kürtler'in kullandığı bazı kelimeler, zorlamalar suretiyle Ermenice'ye benzetilmek istenmektedir. Böylece millî menfaatlerimiz aleyhine düşmanın tasarladığı Kürtçü-Ermenici işbirliğinin dil sahasında da çalışmaları sürdürülmüş olmaktadır.

Konu dilden açılmışken, Erivan'da 1932'de kurulmuş olan "**Kürdoloji Enstitüsü**"nden de kısaca bahsetmekten yarar var. Bu kuruluş sözde Kürtler'le ilgili edebi incelemeler yapmak için başlattığı faall-

yette millî Türk edebiyatının dışında bir Kürt edebiyatı yapma gayretine girmiştir. Yayınlar arasında Kürtler'e ait hikâye, atasözü ve bilmeceler de vardır. Bu, müstakil Kürt kültürü yaratmanın edebiyat alanındaki örnekleridir. Bunlar için misâller vermek, eserlerin ve yazarların isimlerini söylemekle konunun dışına çıkılmış olacaktır. Bununla beraber **M. Emin Bozarslan** tarafından Türkçe'ye çevrilen "Şerefnâme"deki birçok tahrifat, Kürtçe ile Ermenice arasında dil akrabalığı kurma gayretinin bir örneğidir. **Eskere Boyik** adlı bir şahsın "Dağ Çiçekleri" adlı kitabı "Özgürlük Yolu" tarafından yayınlanırken (23) kitabın önsözü şu cümlelerle başlamaktadır: "**Eskere Boyik, Sovyet ülkesinde Ermenistan'da yaşayan bir Kürt ozanı. Onun "Dağ Çiçekleri" adını taşıyan bu şiir kitabı, 1972 yılında Erivan'da yayınlanmıştır.**"

Memnuniyetle belirtmek gerekir ki, henüz beklenen noktaya gelmemiş olmakla beraber Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü, bu bölgedeki soydaşlarımızı çeşitli yönleriyle incelerken, "**DİL**" bahsine de yer vermiştir. İlk ümit verici çalışma, **Doç. Dr. Tuncer GÜLENSOY'** dan gelmiştir. Gülensoy, 1983 yılında Kurmanc ve Zaza Türkçeleri'nden derlediği kelimeleri yayınlamıştır (24). Daha sonra Tunceli bölgesinde 8-10 yıl kaymakam ve valilik yapmış olan **Edip YAVUZ'** un dil-onomastik ilişkilerine dair bir denemesi yayınlanmıştır (25). **Kâzım MİRŞAN** ise Doğu Anadolu'da Kurmanclar'ın kullandığı dilin Proto-Türkçe'deki izlerini bir kitapçığıyla ortaya koymuştur (26). **Hayri BAŞBUĞ** ise, Göktürk-Uygur-Zaza-Kurmanc Türk lehçeleri arasındaki ilişkiye dair incelemesini yayınlamıştır (27).

Benim bu konuda yaptığım çalışmalarda:

1. Kaşgarlı Mahmud'un belirttiği Türk dilindeki 9 sesli ve öteki sessiz harflerin değerleri Kürtler'de de vardır. Olmayanlar ise onlarda da yoktur. Meselâ; **ayn, dat, th, zel, boğazdan h** sesleri gibi.

2. Oğuzlar ile Kıpçaklar kelime başlarındaki "y" seslerini yutarak söylerler. Kürtler'de de aynı durum söz konusudur: **igıt/egit-yiğit, êngi=yengi, yeni, êm=yem, eprakh=yaprak, êmiş=yemiş** vs. gibi.

3. Oğuzlar bazen kelimenin başına K, H gırtlak seslerini katarak söylerler. Meselâ Dede-Korkut kitabında geçen **Amit**, Diyarbakır merkezinde **Hamit** olarak söylenir. Siirt bölgesinde bulunan eski **Arzan** şehri, **Garzen** olmuştur. Van gölündeki adanın eski belgelerde "**Adır**" diye geçen adına "**Kadır/Gadır Adası**" denilmesi, hep bu eski Oğuzluktan gelen dil özelliği yüzündendir.

4. Yine Kaşgarlı'nın belirttiği gibi Oğuzlar ile Kıpçak Türkleri, **K** sesini **KH**'ye çevirerek, **Kalaç**'i **Khalaç** gibi söylerler.

Osmanlı fetihlerinden önce, bölge halkının insan adlarında öztürkçe kelimelerin kullanılmış olması Kürtçe diye bilinen dilin bozulmuş bir Türkçe olduğunu gösterir. Çok eski tarihlerden beri bu soydaşlarımız tarafından kullanılan bazı insan adlarını vermek açıklamamızı doğrulayacaktır: **Ağa**, **Alma**, **Altun**, **Artuk**, **Aydoğmuş**, **Başlamış**, **Bayram**, **Budak**, **Bulmuş**, **Dengiz**, **Doğan**, **Duran**, **Göçbek**, **Gündoğmuş**, **Güvendik**, **Kara**, **Karaca**, **Karahan**, **Karaman**, **Kılıç**, **Kırzı**, **Koca**, **Korkut**, **Köçeri**, **Kulu**, **Kutludoğmuş**, **Kurt**, **Mamlu**, **Menteş**, **Saru**, **Sarubek**, **Satılmış**, **Saç**, **Seründük**, **Şengeldi**, **Tanrıverdi**, **Tanrıvermiş**, **Tatar**, **Timur**, **Timurdeş**, **Tokmak**, **Tosun**, **Töremiş**, **Turalı**, **Tuluk**, **Türkan**, **Türkeri**, **Ulus**, **Umut**, **Uslu**, **Yağmur**, **Yoleri**, vs.

Türkçe'deki aile ve beşiğe ait sözlerin çoğu Türkçe'dir. Bunlardan birkaç örnek verelim :

ağa = ağa, bey

apo = amca

ana = ana

bab = baba

bala = bala, yavru

baltuz = baldız

baş = baş

başlık = başlık

beg = bey

bişik = beşik

boy = boy

bûk = gelin
buluk/bulik = bölük
çelebi = çelebi
çıcukh = çocuk
dadu = dadı
daye = dayı
dirnek/dîrnak = dernek
duvakh = duvak
dere-bөг = derebey
egit/igit = yiğit
emcek = emzik
gerdek = gerdek
khan = ağa ve beyden daha büyük rûtbeli
khanum = hanım
khétun = hatun, teyze
khızan = yoksul kişi
khuzm = hısım
khêl = el, oymak
khoca = hoca
kako/keko/kekê = ağabey, kardeş
karavaş = cariye
karabaş = keşiş
keç/geç = kız
kole = köle
kûçek/kûçik/kiçik/giçik/geçek = küçük çocuk
leçer = sûrtük
memik = meme
meme = çocuk maması
obe = oba
ocakh = evliya soyundan gelen aile, ocak
ocakh-kor = oğulsuz, çocuksuz aile
oge/ogey = üvey
oğlan = oğlan
oğul = oğul

oldaş = yoldaş
oymakh = oymak
piç/piçik = piç, babası belirsiz
pıçuk = yaşça küçük
sobe/suboy = bekâr
şenlik = ahalisi olan yer
tarkhan/terkhan = imtiyazlı kişi, aile
tağ/takh = çadırlar veya evler topluluğu
tire = küçük oymak
titun/tutun = aile ocağı
zengin/zengün = zengin.

Kürttürkleri'nin konuştuğu lehçedeki hayvan adlarının da çoğu Türkçe'dir. Misâl vermek gerekirse :

akhta = iğdiş
alaşa = beygir
ankıt = angut
aykhir = aygır
aslan/eslan = arslan
balakh = balak
beleban = balaban
baran = koç
bayekuş = baykuş
badew/bedew = küheylân at
benik/belek = benek
bisrek = erkek deve, buğra
bizaw = buzağı
bocik = böcek
bokhe/bohe = boğa
burge = pire
çêlek/çêlenk = inek
çeren/çeren = ceylan
cuce/cucik = civciv

çekal = çakal
çekurge = çekirge
celoğan/çalagan = atmaca, çalagan
çapuş/çepiş = iki yaşındaki erkek keçi, çepiş
çil = çil (keklikten küçük av kuşu)
çivik/çiwik = serçe
çıyan/çayan/coşkha = çocka, domuz yavrusu
dane = dana
dokhan/dohan = doğan, avcı kuş
duge = düve
durne = turna
enuk = enik, köpek yavrusu
erkeç = erkek keçi
fêrik/firik = piliç
gene = kene
gûw = güve
gogarçin = güvercin
hêrik/hirik = küçük gövdeli koyun
hogeç = ögeç
khotik = koduk, kotuk, sığa
kancukh/kancuh = kancık
kantır = katır
karkar = karga
kardekunç/karlankuş = kırlangıç
kanz = kaz
kepenek = kelebek
kırigo/kırığı = bir kuş türü
kartal = kartal
kısır = kısır
koşek = köşek, deve yavrusu
kolik = kólük, boynuzu çıkmayan koyun veya sığır
kopek = köpek
korpe = körpe
koze = koza

kuçık = köpek
kuğı = kuğu
kulin = kulun
kurik = kûrûk, eşeğin yavrusu
kuş = kuş
kûwik = geyik
laçın/laçin = en büyük kartal cinsi
leklek/legleg = leylek
mal = mal, büyük baş hayvan
maye/meye = maya, dişi deve
perekh/bereh = barak, tûyû uzun ve makbul köpek
pelez = palaz, kaz yavrusu
pisik/pişik = kedi
sirke = sirke
sone = suna, yaban ördeği
sulûk = sülûk
şişek = iki yaşındaki dişi koyun
tamazlukh/tamazluh/tamuzluh = damızlık
terlan = gözleri güzel bir avcı kuş
tirtil/tirtir = tırtıl
tokhli/tohli = toklu, altı ay ile bir yaş arasındaki koyun
toy = yaban hindisi
tule = kısa tûylü bayağı köpek, it
werdek = ördek
epelakh/epelah = yopalak, puhu kuşu.

Kürtler'de yaşayan, bugün Azerbaycan ve Anadolu'da unutulmuş eski Türkçe sözlerin varlığı da, Kürtçe'nin bozulmuş bir Türkçe olduğunu gösterir. Bugün Azerbaycan, İran, Irak, Suriye ve Türkiye'de Kürt boyumuza komşu olup, Türkçe konuşan diğer Kürt oymaklarının unuttuğu veya bilmediği çok eski Türkçe sözlerin Kürtler arasında yaşaması Kürtçe'nin karışmadan önce bir Türk dili olduğunu gösterir. Bizim bulup inceleyebildiğimiz örnekleri veriyorum :

amanç/amanç = amaç, gaye, hedef.

apo = amca (babanın kardeşi)

bak/bek = kurbağa.

ban/bani = dağ tepesi, çatı, tavan, konağın üst katı gibi anlamlarda kullanılır.

beran/beran = koç, erkek ve burulmamış koyun. Horasan'ın kuzey kesiminde **Baranlı Türkleri** hatırlanmalıdır. Bunlar, Van gölünün kuzeyinde ve batısındaki Ahlat, Bitlis, Muş, Erciş bölgelerinde haki-miyet kurmuş, **Karakoyunlu** hanlarını çıkaran **Baranlı** boyundandırlar.

betik/bitik/pitik/pırtık = yazı, muska, yazılı şey ayrıca kitap anlamında da kullanılır.

buk/buke/buge = gelin

çer/cır = yır, türkû

çıya/çiye = dağ, tepe

dol = göl (Göktürk ve Uygurlar'da; "taluy")

ermanç = ermeç, ufuk, gaye.

gur/kur/guro = oğul, oğlan (Göktürkçe'de; "ur, ur")

Homay = Tanrı (Göktürkler'de; "Omay, Umay")

kal/kalik = yaşlı, ihtiyar

kek/kekê/kako/keko = ağabey (Sibir Türkleri'nde "kek", Uygur ve Karapapak (Borçalı-Kazak)larda "kaga/kağa").

kon = oba, çadır, evi. (Dilimizdeki "konut", "konak")

kurt/kürt = kısa, güdük (Hazar Türkleri'nde; "kurt")

ko/kê/ki = aile adlarının sonuna eklenen ve "ciğim, ciğim" gibi sevgi ve yakınlık bildiren bir ektir. Kürttürkçesi'nde "bawuko" (= babacığim); "kalki/kaliki" (= dedeciğim) gibi. Divân-ı Lûgati't Türk'te; "kı" hısımlık bildiren adların sonuna gelip acıma ile sevme anlatan bir edattir; "ataki" (= atacığim) gibi.

küwig/küwik = ürkek hayvan, yabani, vahşi. (Göktürkçe'de; "keyik" = yabani/av hayvanı, geyik).

lê/lo = insan adları sonuna gelip, "bire, bire, be, hey, yahu" anlamını verir. Kadınlar için "lê", erkek için "lo" kullanılır. **Fatê le** = Fatma be, hey Fatma; **Memo lo** = bire Mehmet, gibi. Kaşgarlı'nın "Divân"ında "la" son eki olarak kullanılır. Meselâ; "**ol bardı la**" = o vardı/gitti bel sözündeki gibi.

torak = peynir, çökelek (Hazar ve Avar Türkçesi'nden Baltık dillerine de geçen bir kelimedir.)

torın/torin = asılzade, soylu kadın veya erkek. Bulgar Türkleri'nde "turun" biçiminde geçmektedir.

"t" = çokluk bildiren bir ektir. Göktürk yazıtlarında **tark-at** = tarkan, tarhan; **tig-it** = tigin; **bay-at** = bayan olduğu gibi, Dicle yöresinde yaşayan Kürttürkleri'nde de "T" son ekini görüyoruz: **ada-et** = adalar; **ağavat** = ağalar; **bağat** = bağlar, örneklerinde olduğu gibi.

Konferansımızın bu bölümünde sosyal bilimler açısından da Kürtler'in Türklüğü gerçeğini açıklamak istiyorum. Kürtler; antropoloji, etnoğrafya, etnoloji, millî destanlar ve folklor bakımından da diğer Türk boyları kadar Türktürler.

Eskiden kavmiyât dediğimiz antropoloji, insanın gövde ve dış yapısını bilhassa kafatasını inceleyerek soyu ve kökünü araştırıp ortaya çıkarmaya yarar. Burada kafatasları üzerinde durcak değiliz. Esasen bizim için önemli olan Atatürk'ün "**Ne Mutlu Türk'üm Diyene**" vecizesiyle getirdiği Türklük anlayışıdır. Bununla beraber bu Türk boyu da diğer Türkler gibi % 85 itibarıyla yuvarlak kafalıdır. % 15'lik farklı kafa yapısı ise Yörük ve Türkmenler'de de görülür ve bu tabiidir. Büyük sosyoloğumuz Ziya GÖKALP, bu gerçeği şu veciz ifadeleriyle dile getirmektedir: "**Bir köylü Kürt ile Türkmen'i konuşturmadıkça dış görünüşünden ayırdetmek imkânsızdır.**" Aynı konuda, Kürtler'le ilgili incelemeleriyle tanınan Diyarbakır'lı Dr. Mehmet Şükür SEKBAN, 1933'de basılan "**Kürt Sorunu**" isimli eserinde; "**Operatör olarak 10 yıl Irak'ın Kerkük ve Süleymaniye şehirlerinde muayenehane işlettim. O sırada bana gelen hastaları konuşturmadıkça Kürt mü, Türkmen mi diye asla ayırtedemedim.**" demektedir.

Etnografya ve etnoloji bakımından da konuya bazı açıklıklar getirmek yararlı olacaktır. Bu münasebetle belli başlı Kürt aşiretlerine de konuşmamda yer vereceğim :

Abdallı/Abdalân Aşireti : Bunlar Eftalit Türklerinden gelmişlerdir.

Ağuchanlı/Ağuiçenli Aşireti : Bu aşiret, Ağuiçen adlı Türk ocağının mensuplarıdır.

Akkeçili, Karakeçili : Osmanlı Türkleri'ni çıkaran Karakeçili Aşireti, 24 Oğuz boyundan biri olan "Kayı"ların bir koludur. Urfa ve Diyarbakır arasındaki Karacadağ'da yaşayan Kurmanclar da bunlardandır.

Alanlı Aşireti : Hazar denizinin kuzeyinde Dağıstan'da ve Kırım'da yaşayan Alan Türkleri'nin uzantılarıdır.

Antarlı Aşireti : Akkoyunlu Türkleri'nin bir oymağından olan bu aşiret, Urfa ve Mardin havalisinde yaşamaktadır.

Artuşî/Hertuşî Aşireti : Van, Hakkari ve Irak'taki 12 oymaklı diye bilinen bir Türk aşiretidir.

Atma/Atmalı Aşireti : 12 oymakları vardır. Bir kısmı Türkmen olarak bilinir. Diğer kısmı Türkçe konuşur.

Avcılar Aşireti : Adından anlaşılacağı üzere bir Türk aşiretidir.

Avşar Aşireti : 24 Oğuz boyundan birisidir.

Aydınlı Aşireti : Adından da anlaşılacağı üzere bir Türk aşiretidir.

Badıllı Aşireti : 24 Oğuz boyundan **Beydili** boyuna mensupturlar.

Balabanlı Aşireti : Adından da anlaşılacağı gibi bir Türk aşiretidir.

Balakürdi Aşireti : Saka Türkleri'nden gelen bir Türk aşiretidir.

Banuki/Banuklu Aşireti : Yüzünde döğme bulunan, benekli anlamında bir Türk aşiretidir.

Balaban/Beleki Aşireti : Adından da anlaşılacağı gibi bir Türk aşiretidir.

Belbas/Bilbaşlı/Bılbası Aşireti : Adından da anlaşılacağı gibi bir Türk aşiretidir.

Bezekli/Bezeki/Baziki Aşireti : Bayat adlarıyla bilinen bu aşiret Dede-Korkut ve Fuzul'nin de mensup bulunduğu 24 Oğuz boyundan' birine mensuptur.

Beşiki/Beşikân Aşireti : Adından da anlaşılacağı gibi bir Türk aşiretidir.

Beritanlı/Berdan Aşireti : İçel'deki Berdan çayına ad veren yö-rüklerin bir boyudurlar. Türkçe konuşurlar. Türkistan'da İslâmiyet'ten evvel adaşları vardı.

Birimplü/Birimân Aşireti : Akkoyunlu Türk oymaklarındanır.

Bohti/Bohtân/Boti/Botân Aşireti : Bunlar "Boğdüz Aman" kütüğündeki 24 Oğuz boyundan biri olan "Boğdüz"e mensupturlar.

Borlu/Borân Aşireti : Bu Türk oymağının Orta Anadolu'daki uzantıları Uluborlu ve Keçiborlu adlarıyla bilinir ve Türkçe konuşurlar.

Bucak Aşireti : Siverek Zazaları'ndan olan bu Türk oymağı entellektüelleriyle meşhurdur.

Canbeklü/Canbegan Aşireti : Bu kelimenin aslı **Cihanbeklu** (= Cihanbeyli)'dur. Bir bölümü Azerbaycan'da yaşar ve Türkmen olarak bilinirler. Konya'daki Cihanbeyli yaylasına bunlar ad vermişlerdir.

Çekallu/Çekanlu/Çikanlu Aşireti : Adından da anlaşılacağı üzere bir Türk aşiretidir.

Çaruklu/Çarekli Aşireti : Orta Asya'daki büyük Türk uruğu **Çaruklu**'lardan gelmektedirler. Zazalar'ın büyük bir bölümünü teşkil ederler.

Kelebilü Aşireti : Adından da anlaşılacağı üzere bir Türk aşiretidir.

Çukurlu Oymağı : Bu Türk oymağı Bitlis'in Çukur adlı bucağında yerleştiğinden bu adı almıştır.

Çurikan/Kurukan Aşireti : Kikan ulusunun 24 boylu yarı kolu sayılırlar.

Çuvan/Şuvan Aşireti : Bu aşiretin adı Türkçe Çoban kelimesinden bozmadır.

Dedeler Aşireti : Bir Aievi - Türk oymağıdır.

Dede Karkınlı Aşireti : Bu aşiret adını Oğuz boylarından biri olan "Kargın"dan almıştır.

Dakori/Takuryan Aşireti : Bunların bir kısmı Süryani inançlıdır.

Döger/Dögerlü Aşireti : Urfa ve Mardin'de meskündurlar. 24 oymakları vardır.

Dümbüllü/Dümbüli/Dümilân/Dımlı Aşireti : Murat boyu ile Siverek'teki Zaza Türkleri'ne verilen genel addir. İğdir bölgesinde yaşayanlar Türkmen olarak bilinir. Şerefnâme'de ve Evliya Çelebi'de bunlara ait örnekler vardır.

Elbeglü/İlbeği Aşireti : Adından da anlaşılacağı üzere bir Türk aşiretidir.

Gurân Aşireti : Bunlar Batı Türkistan'daki Gur Türkleri'nin uzantılarıdır. Zaza Türkleri'ndendirler. Fatih Sultan Mehmed'in hocası **Molla Gürânî** bunlardandır.

Akari Aşireti : Hakkâri ilimize bunlar adını vermiştir. 24 boya ayrılırlar. Bu adı Saka Türkleri'nin Akari'boyundan almıştır.

Herki/Henkî Aşireti : Bu Türk oymağının adı Erikli kelimesinden bozmadır.

Khalaçı/Khalacan Aşireti : 24 Oğuz boyundan Kargın ile Yaparlı boylarından gelmedirler. Khalaçlar Selçuklular'dan 150 yıl önce Malazgirt ile Erciş arasında Hokaç deresi boylarında yaşıyorlardı.

Kara-Balân/Karaballer Aşireti : Bu Türk oymağının asıl adı Karaballılar'dır. "Balı" Oğuzca'da genç demektir. Koroğlu beylerindeki **Ayvaz-balı** gibi.

Karacalu/Karaca Aşireti : 24 boylu Danişment'li elindeki Karakürdler boyu Türkmen sayılıp ana dilleri Türkçe'dir.

Kara-Çorlu Aşireti : Güney Azerbaycandakiler Türkmen olarak bilinip Türkçe konuşurken Elazığ çevresindekiler Kurmancca konuşurlar.

Karakoçlu/Karakoçan Aşireti : Azerbaycan'da yerleşmiş olanları Türkmen olarak bilinir ve Türkçe konuşurlar. Elazığ, Erzurum, Erzinçan, Sivas, Bingöl ve birçok ilimizde bu adla anılan köylerimiz vardır. Bu köylerin bazılarında, halk Türkmen bilinir, Türkçe konuşur, diğer bir kısmında Kurmancca konuşulur. Karakoçlular konusunda Doç. Dr. Abdülhalük Çay'ın yaptığı "Anadolu'da Türk Damgası, Koç-Heykel-Mezartaşları ve Türkler'de Koç-Koyun Meeselesi" adlı çalışmada geniş bilgi bulunmaktadır (28).

Karabegân/Karabegli Aşireti : Bu aşiretimiz Elazığ ilinin Palu ilçesinde bir bucağa ad olmuştur. Zazaca konuşurlar.

Kara-Ulus Aşireti : Akkoyunlu Türkleri çağında Kurmancların bütün Becen kolundan gelen boy ve oymaklar bu adla anılırdı. Diyarbakır'daki Ulu Cami'de bulunan IV. Mehmed'e ait fermanda bu adı görürüz. Kuzey Irak'ta bu adla anılan altı oymaklı bir aşiret vardır.

Karaler Aşireti : Adından da anlaşılacağı üzere bir Türk oymağıdır.

Keçân (Keçler)/Keşiki Aşireti : Bu oymağımızın Türkçe'deki anlamı "nöbetçi"dir.

Kırbaşı/Kılbaş Aşireti : Bunlar Yezidî inançlı Türkler'dir. Evliya Çelebi Seyahatnamesi'nde bunlar hakkında da geniş bilgi vardır.

Kılıçlı/Kılınçlı Aşireti : Adından da anlaşılacağı üzere bir Türk aşiretidir.

Kızılbaşoğlu Aşireti : Adından da anlaşılacağı üzere bir Türk aşiretidir.

Kırganlı/Kırıklar Aşireti : Bu oymağımızın Türkistan'da bulunan adaları Türkmen olarak bilinmekte ve Türkçe konuşmaktadır. Türkiye'dekiler ise Zaza Türkçesi ile konuşmaktadır.

Kızıklı/Kızıklanılı/Kızkanlı Aşireti : Bu aşiretimiz 24 Oğuz boyundandır.

Kızkapanlı Aşireti : Adından da anlaşılacağı gibi bir Türk aşiretidir.

Kiki/Kikanlı Aşireti : Bu Türk toplumu 24 ilde 48 boya ayrılır. Bunların Türkistan'daki adaları Türkmen bilinir ve Türkçe konuşurlar.

Koçeri Aşireti : Adından da anlaşılacağı gibi bir Türk oymağıdır. Bir halk oyununa da ad olmuştur.

Koçgeri/Koçgiri Aşireti : Bu aşiretimizin Sivas ve Erzincan havalisinde olanları Alevi'dir. Bunlar 12 oymaktan oluşup adlarını "Koçu kırılı" sözünden almışlardır. Kır, "boz" demektir. Bazılarına göre de, "Koçukirli" kelimesinden türemiştir. Bunların Tanrı dağları bölgesinde yaşayan adalarının adı "Koçungur"dur. Karlıklar'ın bir boyudurlar.

Koç Uşağı Aşireti : Adından da anlaşılacağı gibi bir Türk oymağıdır.

Kotanlu/Kotan Aşireti : Bu Türk oymağı adını Türk pulluğu "kotan"dan almıştır

Kozlucalar Aşireti : Adından da anlaşılacağı gibi bir Türk oymağıdır.

Köçekli Aşireti : Adından da anlaşılacağı gibi bir Türk oymağıdır.

Köh-Benüklü Aşireti : Bu oymağımızın adının anlamı "gök benekli, mavi benekli" demektir.

Kulular Aşireti : Adından da anlaşılacağı gibi bir Türk oymağıdır.

Kurdoi/Kürdoi Aşireti : Bu oymağımız güney Azerbaycan'dan Urmiye ve Bakü çevresinden Anadolu'ya gelmişlerdir. Kürt kelimesinin kar anlamına geldiğini açıklamıştık. Bu aşiretin adının mânâsı da karlı demektir.

Kürdi/Kürdili/Kürdilân Aşireti : Türk musikisinde bazı makamlar adlarını Türk boylarından almışlardır. "Bayâtî" makamında olduğu gibi. "Kürdili" adı da bu boyumuzdan hareketle bir makamımıza verilmiştir. Doç. Dr. Bedri Noyan, yazdığı; "Ata Armağanı Türk Klâsik Musikisinde Türkler'le İlgili Makam Adları ve Hususiyle Kürdi İle Bunun Birleşik Makamları" adlı makalesinde (29) bu konuyu geniş bir şekilde incelemiştir. Türk hükümdarlarından Celayirli Üveyz Han, 14. yüzyılda saray çalgıları arasına kattığı ozan kopuzu ve destanı bu makamların yakın ilişkilidir. Ayrıca Siirt ilimizin Kurtalan ilçesi de bu oymağımızdan adını alır.

Kurdiki Aşireti : Bu oymağımız da adını "yatkın kar"dan almış ve Muş'un güneyindeki Kortik Dağı'na adını vermiştir.

Kürmac/Kümanç Aşireti : Bu kelime Dicle bölgesindeki Kürttürkleri'ne verilen genel addir. Eski Türkçe'de "kür, küreçi = güreşçi, yiğit pehlivan" anlamına gelir. "Manc" eki ise; ci, lik, li ekleri ile eş anlamlıdır. Böylece Kürmanc, "pehlivan yapılı, güçlü" anlamlıdır.

Mamuklu/Mamikonlu/Mameki Aşireti : Karakoyunlu aşiretlerindendir. Karakoyunlu Türkmenlerini Doğu Türkistan'dan Anadolu'ya getiren ailenin Mamık ve Konak adlı iki şehzadesinin varlığını biliyoruz. Bazil Nikitin, Mamikonlar'ın Ermeni soyundan oldukları tarzında gerçekleri saptırıcı bir açıklama yapmıştır.

Mersinli/Mersinân Aşireti : Bu aşiretimiz adını İçel'deki yörüklerin Mersinli boyundan almıştır. Mardin ile Urfa arasında yaşayan oymaklarımızdandır.

Milan/Millû/Milli Aşireti : Bu oymağımız Kurmacılar'ın güneybatı'daki genel adıdır. Diğer adı Becen/Beceneli (=Peçenek)dir. Mil kelimesinin Türkçe'deki karşılığı "bel"dir. "Dağ beli"nde olduğu gibi.

Mişkin/Mişkinân Aşireti : Bu oymağımızın Tebriz ve Erdebil'deki uzantıları Türkmen bilinir ve Türkçe konuşurlar. Kurmanc'tırlar.

Mukri/Mokri/Mukuri Aşireti : Bu oymağımızın Türkistan'daki adaşları Selçuklular'la birlikte ve onlardan önce Türk boyu olarak anılmaktaydı. Urmiye Gölü'nün güneyinde ve İran, Irak sınırı üzerinde bunlardan vardır ve Kurmanc'tırlar.

Mükûsi Aşireti : Bu oymağımız adını İdil Irmağı boyundaki **Mukşiler**'den almıştır. Mukşiler Çuvaş Türkleri'nin bir alt unsurudurlar. Kars'ın Arpaçay ilçesinin **Möküz** adlı köyü ile Van Gölü'nün güneyindeki **Möks/Müks** kasabası adını bundan almıştır. Burada I. Selim zamanında Osmanlılar adına para basılmıştır.

Okçular Aşireti : Bu aşiretimizin Muş bölgesindeki varlığı 287 yılından, Mamık - Konak kardeşler zamanından beri bilinmektedir. Okçu boyu, Dede-Korkut Oğuznameleri'nde **Okçu-Kozan** olarak geçer. Okçu Kozan, Fırat'ın batısında Malatya-Halep arasında meskundu. Bunlardan 24 oymaklı **Okçu İzzettin**'li boyu Halep'in Kurudağ (= Kürt dağ/Kürt dağı) bölgesinde kışlamaktadır. 1922 yılının Ekim ayında Türkiye Suriye sınırı çizilirken bu oymağımız haritalı bir risale bastırarak; "biz Akdeniz Türkmenleri'yiz. Meskûn olduğumuz bölge ile birlikte, Türkiye sınırları içinde kalmak istiyoruz." demişlerdir. (x)

Oküzân/Öküzoğlu Aşireti : Adından da anlaşılacağı üzere bir Türk oymağıdır.

Pornak/Pornakli Aşireti : Bu oymağımız bir Akkoyunlu oymağıdır. Trabzon ve Diyarbakır'da birçok köy adını bu oymaktan almıştır.

Sakanlu/Sakan Aşireti : Bu oymağımız Saka Türkleri'nin bize anılarıdır. Ağrı Dağı ve çevresindeki Celâlîler bunlardandırlar.

Sarı-Saltıkan Aşireti : Bu oymağımız Alevî olup, Tunceli'de yerleşiktir ve Zaza Türkçesi ile konuşur.

Sarılar Aşireti : Bu aşiretimiz adından da anlaşılacağı üzere bir Türk oymağıdır.

(x) Bir belge niteliğini taşıyan sözkonusu risale, kitabın sonuna ek olarak konmuştur.

Solhan/Solhanlı Aşireti : Bingöl ilimizin Solhan ilçesi adını bu oymağımızdan alır. Kelimenin mânâsı, "sol kolda vuruşanlar"dır.

Söylemezler Aşireti : Adından da anlaşıldığı gibi bir Türk oymağıdır.

Sur/Surânlı/Suruşag/Sürler Aşireti : Bu aşiretimiz Murat Irmağı boylarında meskündür. Orta Asya'daki adaşları, Çin kaynaklarında Türkmen olarak gösterilmektedir.

Sürgüçlü/Sürgüçi Aşireti : Adından da anlaşılacağı gibi bir Türk oymağıdır.

Sutürkân/Üstürki/Üstürükân Aşireti : Varto'nun Üstükran bucağı adını bu oymağımızdan alır. Gence ile Berde arasındaki Şutur bölgesine adını veren de bu oymağımızdır.

Şadili/Şadiyân/Şadan Aşireti : Bu oymağımız adını Hazar Türkleri'ndeki başbuğ unvanlarındaki "Şad"dan almıştır. Arpaçay ilçesi merkezinin eski adı olan Zaru-Şad, Hakkâri yakınlarındaki eski Saru-Şad, Artvin'deki Şav-Şad ile Şad-Berd gibi bölge ve kale adları da bunun kanıtıdır. (30)

Şemikli/Şemikanlı Aşireti : Akkoyunlu oymağıdır. Mardindekiler Kurmanc Türkçesi ile konuşurlar.

Şakaklı/Şıkaki Aşireti : Bu oymağımızın Tebriz'deki uzantısı Türkmen olarak bilinir. Şahseven olarak adlandırılır ve Türkçe konuşurlar. Evliya Çelebi Seyahatnamesi'nde adları geçer.

Reş-Belek Aşireti : Bu oymağımızın günümüz Türkçesiyle karşılığı kara-benek demektir. Kurmanc ağızıyla konuşurlar.

Tap/Taplı Aşireti : Adından da anlaşılacağı gibi bir Türk oymağıdır.

Tarkhan/Terkhâni Aşireti : Adından da anlaşılacağı gibi bir Türk oymağıdır.

Tatar/Tataruşağı Aşireti : Bu oymağımız İlhanlılar'ın önünden kaçarak Anadolu'ya gelen Türk oymaklarındandır.

Tayan Aşireti : Adından da anlaşılacağı üzere bir Türk aşiretidir.

Temurân/Temirân/Demürlü Aşireti : Adından da anlaşılacağı üzere bir Türk aşiretidir.

Topuzuşağı Aşireti : Adından da anlaşılacağı üzere bir Türk aşiretidir.

Torunan/Torunlar Aşireti : Bu aşiretimizin anlamı asilzadeler, soylular, beyler mânâsındadır.

Türkân/Türkân/Tirkanlı Aşireti : Bu aşiretimizin kelime anlamı "Türkmenler"dir.

Ulaşlı/Ulaşlar Aşireti : Bu oymağımız birçok ünlü Türk yetiştirmiştir. Erzurum Kongresi'ni hazırlayanlardan Atatürk'ün dava arkadaşı Avukat Avni Hüseyin ULAŞ, bunlardandır.

Enakhi/Inakhi Aşireti : Bu aşiretimiz adını **Dınaklı**'lardan almıştır. Dede-Korkut Oğuznameleri'nde bu kelime "başvezir" anlamına gelir.

Zakuranlı/Zağfuranlı Aşireti : Bu oymağımızın Sivas ve Kars'taki mensupları Türkmen olarak bilinirler. Tebriz ve Erdebil çevresindekiler de Türkçe konuşurlar.

Zarkanlı/Zirkanlı/Zerkî Aşireti : Bu oymağımız adını eski Türkçe'deki sarı anlamına gelen "sarıh" kelimesinden almıştır. Aşiretin kelime anlamı "sarışınlar"dir.

Zilânlı/Zilâh/Zilî Aşireti : Bu oymağımızın halkı Kurmanc Türkçesi ile konuşur. Silvan'a adını bunlar vermiştir. Kelime anlamı ovalı, kıslaklı demektir. Çin kaynaklarına göre, "silivan/silvan" adı, Göktürkler'de çok şerefli anlamında bir unvandı. Zilân sözü de bu adla ilgilidir. Silinmiş, tertemiz olmuş anlamına gelir.

Gerek Dicle boyunda yaşayan Kürtler'in adları, gerekse anılan boy, oymak ve obalarda $6+6=12$ ve $12+12=24$ 'lü sağ kol ile sol kol biçimindeki düzenlemenin bir Türk geleneği oluşu, bize bölge halkının Türklüğünü gösteren başka bir kanıttır. Bu tesbiti ilk defa Rojeki Aşireti için rahmetli sosyoloğumuz Ziya GÖKALP yazmıştır.

Millî destan ve geleneklerimiz de Kürtler'in Türklüğünü gösterir niteliktedir. Bu konuda en geniş çalışma özellikle Dede-Korkut Oğuz-

nâmeleri ve Şerefnâme'deki bilgileri analiz ve senteze tabi tutan bizim çeşitli ilmî seminer ve kollogyumlarda verdiğimiz birçok tebliğ, dergilerde yayınladığımız ilmî makaleler, konuyla ilgili araştırmaları-mıza havidir.

Hız. Muhammed'e bu soydaşlarımızdan giden elçinin Oğuzlar'ın Kürtler taifesinden olduğunu belirtmiştik. Ayrıca Ermeniler'in de Kürtler'e Oğuz anlamına **Guzân** veya Kahujan dediklerini biliyoruz.

Bilindiği gibi çiviyazılı Asur kaynaklarında "**Madova**", Herodot' ta "**Madyas**", İranlılarca "**Afrasyab**" ve Türk destanlarında "**Alp-Er Tonga**" diye anılan kişi, Saka Türkleri'nin ünlü hükümdarıdır. Bu ünlü Türk, Doğu Türkistan'da Uygur ve Karahanlılar da Alp-Er Tonga olarak tanınmakta ve hâlâ anılmaktadır. Alp-Er Tonga'nın İran Şahı Keykavus tarafından M. Ö. 626'da hile ile öldürülmesi olayının ise İranlılar arasında Sakalar'dan kurtuluş bayramı olarak kutlanıldığı da bilinmektedir. Bu açıklamamızı doğrulayan bilgiler **Herodot**, (31) **Strabon** (32) ve **Taberî** (33) isimli yazarlardan alınmıştır. O çağın olaylarını anlatan **Mesudi'den** (34) o çağlarda Dicle'nin yukarı kollarından her iki Zap suyunun boyunda Kürttürkleri'nin yaşadığını biliyoruz. **Eİ-Bİ-runi** (35) ve **Morrier'den** alınan bilgilerle keza 31 Ağustos'un eski İran'ın milli bayramı olarak kutlandığını da öğreniyoruz. Bu kaynaklara göre anılan bayram, Kürttürkleri'nden, Sakalar'dan Afrasyab'tan kurtuluş bayramıdır.

Yusuf Has Hâcib'in 1069 yılında yazdığı ünlü "Kutadgu Bilig" adlı eserinde (36) ve Kaşgarlı Mahmud'un 1073 yılında bitirdiği Di-vân-ı Lügâti't Türk'ünde Tanrı Dağları çevresindeki Türkler'in Afrasyab, Alp-Er Tonga adına bir Türk kağanı sıfatıyla **yuğ** (=yas) töreni düzenledikleri açıklanmaktadır.

Folklor bakımından da Kürtler **Orta Asya**'lı ve Oğuzluğa bağlıdırlar.

Konferansımız burada biterken, dinleme sabır ve nezaketini gösteren siz davetlilere teşekkür ederim.

**1922'DE OKÇU İZZEDDİNLİ AŞİRETİ
TARAFINDAN TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET
MECLİSİ ÜYELERİNE GÖNDERİLEN RİSALE**

BÜYÜK TÜRK MİLLETİ'NE VE VEKİLLERİNE

Kürt Dağlıların İstekleri

Akdeniz Türkmenistanı Yurt Kaygucularından

G. S.

338 (1922)

Ankara Yenigün Matbaası

KÜRT DAĞLILARIN İSTEKLERİ

İrkları bir, dinleri bir, örf ve âdetleri bir, tarihleri bir, sancakları bir olarak cedleri Yâfes'den beri beraber bir aile hayatı geçirmiş oldukları Türk kardeşleriyle, yine öylece yaşamak, hâkimiyet-i milliye-i vâhidelerinden ayrılmamaktır.

Kürt Dağı'nın Tarih-i Kadiminden :

4000 sene önce Turaniler, garb ve Anadol(u) kofluğunu şenlendirirken Türkler'le beraber Kürtler de Anadolu'nun kof yerlerine iki küme (halinde) yerleşmişler. Kümenin biri Şarki Anadolu'da topluca; diğeri Cenubî Anadolu'da biraz dağınıkça, Cenubî Anadolu'nun Adana, Halep, Şam havalisinde ufak kümecikler teşkil ederler. Bu kümelerin merkezi ve en kalabalık olanı Kilis havalisinde Nesli namlarıyla anılan dalgalı bir silsile-i cebeliyye üzerindeki bucak ve köylerde yerleşmiş olanlarıdır ki, işbu bucaklar her aşiretin namına :(Okçuizzeddin, Şeyhânî, Amîkî, Şekağî ve Cum) bucaklarından müteşekkildir.

Anadolu, garplılardan Romalılar ve Yunaniler, akvam-ı cenubiden Mısırlılar ve Araplar tarafından dört kere dört ecebî unsurun işgali müddetinde, Türkler, işgal unsurlarıyla temessüle uğramışlar ise de Kürtler irkiyetini, örf ve âdetlerini muhafaza etmişlerdir.

İşte Anadolu Rumları'nın aslı Türk olduğu halde Şarki Roma İmparatorluğu zamanında Yunanlılaşmışlar ve bugün antropoloji araştırmaları neticesi Yunanlı olmadıklarını anlayarak Türk Ortodoks olduklarını izhâr ve ilân eylemektedir.

Halep, Lübnan ve Suriye'deki ahalinin asılları Turanî ve Türk olduğu halde bir-iki asırlık ecebî unsur işgal ve hâkimiyetinde kal-

ması yüzünden ecnâs-ı muhtelifede temessüle uğramış oldukları muhakkaktır. Arap'tır diye iddia olunan bugünkü Suriye ahali-i Müslimesinin Araplıktan ziyade Türklük aşkıyla mütehassis olmaları kendilerindeki ırkî kanın te'siridir. Garplıdır diye temellüke kalkışan Lübnanlılar, bugün garb milleti ve sâyetine girdiklerinde imtizâc edememeleri, Türk hâkimiyetine tahassürleri Lübnan Hıristiyanlarının bile aslen Türk olduğunu ırkıyyet kanı icabatı olmakla en esaslı bir delildir.

Türkler yumuşak huylu oldukları için her istilâ devrinde böyle temessüllere uğradıkları halde Kürt kardeşleri temessül te'sirine kendilerini uğratmamışlar. En bedîhî ve büyük burhan işte şu son İtilâf (devletleri) işgalidir. İngiliz ve Fransızlar tarafından işgâl olunan memleketlerdeki Türkler, kaybettekleri hâkimiyetlerinin teellümü ile ezilip şaşaladıkları ve bir kurtarıcı aradıkları zaman Kürtler; her devrede yapmış oldukları gibi bu işgalde de muhafaza-i mevcudiyet ve hâkimiyet yolunda silâha sarılıp hukuk-ı sarihe ve mukaddeselerini müdafaa etmişlerdir.

Türk ordusu ırkıyyet kanı bozulmuş Suriye'den, Suriyeliler arasından çekilirken her taraftan tecavüze uğradığı halde Kürt Dağı'na, ırkî, özü halis kardeşlerinin yanına geldiklerinde selâmet ve rahat te-neffüs eylemiştir ki, bu hal Türk'le Kürd'ün bir atanın, bir Ergenekon'un öz ve saf evlâdı olduklarının bir nişane-i bediidir.

Türk ordusu Kürt Dağı'nı tahassür ateşlerine garkeden tahliyesinde hediye ettiği silahlara onları emanet etmişti. Onlar da bu silahlarla ve Halep'ten pahalıca satın aldıkları silah ve cephanelerle Türk hâkimiyetini gasbetmek isteyenlere o mukaddes hakkı tanıtmıştır.

Hâkimiyet ve istiklâl hakkını müdafâa silahı, ilk önce olarak Kürt Dağı'nın "Okcuizzeddin" nahiyesinde aşiretin reisi Şeyh İsmail zâde "Hacı Hanân" Ağa tarafından 335 Şubat'ının bidayetinde Tahtaköprü adlı yerde görülen üç Fransız zabıtine ateş etmekle patlatılmış ve artık mücadelât ve mücâhedât-ı milliye o havalide bunun üzerine te-vâll ile 22.X.1920 tarihli i'tilâfa değin temâdi etmiştir.

KÜRT DAĞI'NIN VE OKÇEZZEDDİN NAHIYESİNİN MEVKİ-İ COĞRAFYASI

Kürt Dağı : Meydan-ı Ekbez istasyonu ile Katma istasyonu arasındaki Bağdat demiryolunun iki yanındaki dağlardı. Şimalen Kilis'in Menbic ve Musabeyli bucakları ile şarken Kilis'in Fellah nahiyesi ve Cebel-i Sem'an kazası ile cenuben Reyhaniye ve Billâh kazalarıyla, garben Islâhiye ve Hassa kazalarıyla hemcivardır. (x)

Arazisi kireçli, cesur ahalişi çalışkan, eşrafı halkçı olduğundan en fakir ve âciz bir feridin bile evi bulunmak şartıyla her yeri zeytin ve üzüm bağlarıyla süslüdür. İkiyüz kûsur ma'mûr karadan müteşekkil binden fazla nüfusu câmidir. Bunca nüfus arasında birkaç seyyar satıcı yabancıdan gayri hiç bir unsur aralarında yoktur.

İtilâf devletlerinin her yerde yaptıkları ve birçok yerlerde tesiri görülen propagandaları, bilhassa Damad Ferid ve Ali Kemal'in arkadaşlarından Şerif'in sözde Kürtçe çıkardığı gazete bile Kürt Dağı'nda icra-yı te'sîr etmemiş, onların dinî ve millî akidelerini bozamamıştır. Kilis eşrafı, Kilis uleması itilâfçıların yakıştırmaya ve küçültücü fetvalarına uyup Kürt Dağlıları da saptırmaya çalışmışlar ise de bu gibi gafil ve hâinlere Kürt Dağlılar yumruk ve süngü göstermişlerdir.

OKÇE İZZEDDİNLİLER'İN EHEMMİYET-İ MEVKİYESİ VE DÜŞMANLA YAPTIKLARI MÜCADELELER

Ehemmiyet-i mevkiye : Okçe İzzeddin nahiyesi Kürt Dağı'nın garbında, Islâhiye ve Hassa kazalarıyla hem-huduttur. Meydan-ı Ekbez ve Racu istasyonlarına hâkim... İskenderun ve Suveydiye mâilesinin Amik ve Karasu Ovaları geçidinden Anadolu'nun cenup cümle-kapısının kilidi. Bu kapıdan garbe doğru Adana'ya girilir. Şimale doğru ise Karasu vâdisini takiben Pazarlık Ovasına ve oradan Maraş, Uzun-

---

(x) Ek - 1'deki Harîtaya bakınız.

yayla tarikiyle Anadolu'nun ta kalb-gâhına sokulur. İşte Okçe İzzeddin nahiyesi aşireti bu kapıdan düşmanın anavatana, mahrem odalara girmesine sed çekmiş, muhafazası şerefine mazhar olmuş. Demek ki, Okçe İzzeddin nahiyesi Anadolu'nun tabii müstahkem bir cenup kalesi, kilididir ve ahali bu kapının fedakâr ve sadık bekçisidir.

Bu kapının muhafazası ve düşmanın bu kapıdan girmemesi için Okçe İzzeddin aşiretinin reisleri Hacı Hanân Ağa'nın yaptıkları mücâhedât ve müdâfaât tarih-i milliyede zikri şayan vekayi olmakla muttali olabildiğim derecede izâh ve ırzî bir vecibe-i vataniyye ve milliyeye tanırım.

Müdafaa ve mücadele teşkilâtları : Kilis ve İslâhiye'nin düşman tarafından işgali üzerine yerli Ermeni ve Hıristiyanlar işgal askerine karışıp ve bu kuvvete istinad Müslümanları imha ve ızzâr harekâtına başladıklarında tecavüz ve zulme uğrayan dindaşlar, mevkiî mahfuz ve yabancıdan azade olan Okçe İzzeddin nahiyesine iltica ve aşiretin reisi Hacı Hanân Ağa'ya dehâletlerinden; ağay-ı mumâileyh tarafından istirahatları te'min edilip; hukuk-ı İslâmiyye'yi müdafaanın ancak silahla mümkün olabileceğini der-ptşler, gerek bu milletçilere ve gerek aşiretlerinin eli silah tutanlarından silahlı olmayanlara, Haleb'ten silah ve cephaneye mübâyaa ve tevzi ve her karyedeki dilâverlerin kumandasında çeteler teşkil etmişler. Gerek müfreze ve gerek müctemian harekât ve taarruz tertibatı alıp, mücadelât-ı milliyeye başlamışlardır.

Hacı Hanân Ağa'nın hatıra defterinden istinbât olunan kayıtlara nazaran ve havalideki mesmûât-ı resmîyye ve tahkikata binaen Okçe İzzeddin havalisinde :

İlk Müsademe :

Şubat ibtidalarında Tahtaköprü mevkiinde pusu kurmak tedariğinde iken o civarda birkaç düşman görülmeyle üzerlerine ateş açılıp, bir katil, ikisi esir edilmek suretiyle düşmana üç zayıf verdirilmiştir. Ve bu suretle hükümet-i işgaliyyeye, düşmanlık gösterilmiştir.

İkinci Müsadema :

Kayıplarını aramak için ertesi gün düşmanın Meydan-ı Ekbez'den gönderdiği 150 kûsur miktarındaki bir müfreze Tahtaköprü'ye muvasalatlarında müsademe edilip, 11 ölü ve 20 kadar yaralı verdirilerek Meydan-ı Ekbez'e firar suretinde ric'at etmesine muvaffak olunmuştur.

Üçüncü Müsadema :

Şubat evâsıtında İslâhiye'de bir vagona bindirdiği bir miktar kuvvetle hatt-ı teftişe gelen düşman treni Tahtaköprü boğazına muvasalatında yapılan taarruza mukavemet edemeyip firar etmesi üzerine tren tahrip edilmiştir. Kan izleri görülmüşse de teleffiyatı anlaşılamamıştır.

18 Mart Müsademasi :

Kilis havalisi Kuvva-i Milliye kumandanı Polat Bey Bilânki karesinde teşkilât yaparken, Kilis müdafaa-i milliye hey'etinden Hacı Şerif oğlu Mehmet ve Dabisoğlu Sakıb ve Hacı Tahir oğlu Mehmet Efendiler Okçe İzzeddinliler'e muavenet için Bey akrabasından Hacı Hanân Ağa'nın karargâhına geldiklerinde düşmanın fevkalâde mücehhez bir taburluk kuvvetinin Racu'dan hareketini haber almakla tertibata başlanılmış düşman Hayamlıdan Aliger tarikiyle Çerçili içinden Hisar ve Şengil ve Beyobası mâbeynine muvasalatta her taraftan abluka edilip sabahın saat birinde müsademeye başlanılmıştır.

Polat Bey'in Bilânki'deki teşkilâtı üzerine Hacı Hanân Ağa'ya gönderdiği imdât kuvvetlerinden Karacalı nahiyesinden İsmail Ağa riyasetindeki çete müfrezesi vaktinde yetişip müsademeye iştirak etmişse de Amiki nahiyesinden Ahmed Reto ve Seydo ağaların riyasetindeki çeteler Şakağı çetesi son safhaların devrildiğinde ulaşabilmiştir. Müsademe saat altıya kadar devamında hücum hattına gelindiğinde her taraftan hücumla kıyâmla süngü ve kılınc safhasına başlanılmış, iki saat da bu suretle devam eden mücadele neticesi saat se-

kizde düşmana mühimmâtı terk ettirilerek ve yüzlerce telefât verdirilerek firar ve bozgunluk verilmiştir. 10 kadar alınan esir de Maraş'a Kolorduya gönderilmiştir.

İşbu müsademede Bulamac karyesinden Fatı Rendi namında dul bir kadının ateş arasına atılarak yüksek bir kayaya çıkıp "Ey millet! Bugün yiğitlik günüdür; her kim kaçarsa benim başımdaki dolak başına olsun! Hücüm, hücüm din yoluna, ırz yoluna, ya gazi, ya şehid!.." sayhalarıyla milleti teşcî nâmelerinden "zılgıd" tâbir olunan terennüm ve millî neşîdelerle mücahidini hücuma teşvik ve teşcî eylemesi, netice-i mücadeleye değin Açık mevkiinden kıpranmayıp da bir tehlikeye uğramaması Hâfız-ı Mutlak Hazretlerinin eltâf-ı subhaniyyesidir. Aşiretin birçok kadın ve çocukları ateş arasında mücahidine cephâne ve su ulaştırmak için mevzilere kadar sokuldukları halde lehülhamd bir şey olmamışlardır. Mücadelenin son safhalarına Kuvâ-yi Milliye kumandanı Polat Bey müşahade ile muttali' olmuştur.

Şehitler : Kilis hey'etinden Sakıp Efendi, Kelekman karyesinden Hanân ve Bekir Ebiko, Vizli'den Mehmetcik, Bülbül'den Mehmet Çakkal ve Mehmet oğlu Mustafa, Çerçili'den on yaşında Mehmet oğlu Mücâhid Hamza, Salaklı'dan Bilâl Hüso, Topallar'dan Hacı Musa oğlu Hüro, Şeyh Hırs'dan Mehmet oğlu Hasan namında mücahidin ve on kadar da yaralı olmuştur.

Hacı Hanân Ağa'nın çete başlarında biraderleri Mennân Ağa kumandasındaki Salaklı Koşu Bülbüllü Ahmet, Vizli Himmet, Külekmanlı Kel Muhtar ve İsmail, Hisarlı Halil, Çerçili Hesiko, Dostolli Mustafa ve Hüseyin, Vizeli Halil, Bulamaclı Hasan, Borazan Osman, Merdanlı Arif, Şeyho Ebişto, Muhtar Kel İbo, Bey Obası hocası İbrahim Molla, Demirci Hüso, Kelekmanlı aşiretinden Göçer Musa gibi mücahidinin fedakârlıkları görülmüştür. Teşkilâtın silahları ve cephanesini teminini hamiyeten ve adüvv-i deruhte eden Reşit Ağa'nın tam hücuma kıyam sırasında Kilis'ten yetiştirdiği 15 bin fişenk ve 50 tüfenk mücadelenin kazanılmasını temin eylemesinden, Reşit Ağa, Polat Bey tarafından takdire mazhar olmuştur.

Bu müsademede mühimce bir kuvvetin fena halde bozulmasından muğber olan düşman ertesi gün Racu'daki ihtiyat kuvvetleriyle Meydan-ı Ekbez'e gelip Hacı Hanân Ağa'ya bir intikam zararı yapmak üzere oradaki iki bin şiniklik biçim zamanı gelmiş ekinlerini yaktı. Ekin biçenlerden ellerine geçirdikleri Koçanlı karyesinden Dedo'nun üç yaşında bir oğlunu ve dul Güllü'nün kızını katledip mücahidinin teşkilât ve hazırlıkla uğraşmasından bil-istifade dayak yemeden savuşup gitmiştir.

29 Ağustos Müsademesi :

Kara Baba mevkiindeki pusuya tarassuda gönderdiği Hacı Hanân Ağa'nın Dikdik İsmail çetesi Meydan-ı Ekbez'den Racu'ya geçmekte olan trene ateş açmakla tren ric'at ile fazlaca bir kuvvet alarak tekrar avdet ve tarassud müfrezesini abluka etmesi üzerine, müfrezeden gönderilen ihbâr akabinde Bey Obası karargâhındaki mevcut kuvvet süratle imdada yetişip kuşatılanlar kurtarılmış ve düşmana 50 kadar telefata verdirilerek püskürtülmüş ve Racu'ya güç hal ile can atırılmıştır.

Ağustos Sonlarında :

İslâhiye'den bir trenin hareketi, keşif çeteleri tarafından Hacı Hanân Ağa'ya haber verilmekle, tren karşılanıp raylar sökülme suretiyle raydan çıkarılmış ve içindeki mallar yağmalanmış içerisindeki düşman Tahtaköprü boğazında mevzi almakla abluka edilip yapılan hücumda imha edilmiş ise de, umutsuzca mukavemet eden ve teslim olmaya hazır bulunan 11 yaralı Güneş ve Meydan-ı Ekbez noktalarından gelen imdatları tarafından ve mücahidinin nezdindeki cephanenin bitmesi yüzünden, kurtarılıp götürülmüştür.

336 Mücâhedeleri :

Kilis havalisi Kuve-yi Milliye kumandanlığından, Hacı Hanân Ağa'ya gönderilen tebligat üzerine iki bin kadar kuvvetle Kilis'e gidilip bağlarda saklanarak geceleri Kilis dahilinde ufak-tefek taarruz-

larla Kilis'in dahilen kıyâmına çalışılmış ise de Kilis eşrafının düşmanla birleşmesi ve ahaliyi Kuva-yi Milliye aleyhine tahrikleri yüzünden düşman karşısında bir milletin ihtilâf-ı efkâr sâikiyle yekdiğeriyle muhâsimesi mûnasip görülmemekle, ictimâ-i umumî tezekkürü neticesi Kilis dahilinde müsademenin muvafık olamayacağı takarrür etmekle avdet edilmiş. Okçu İzzeddinler'in Kilis bağlarında yaptıkları gece baskınlarında iki şehid üç yaralı olmuş.

Meydan-ı Ekbez İstasyonu'na Taarruz :

Ağustos bidayetinde İslâhiye'de bulunan Kuva-yi Milliye tabur kumandanı Talat Bey, Tahtaköprü'de millî çeteleri ictimada Meydan-ı Ekbez İstasyonu'na taarruza karar verilmiş. Hassa çeteleri bir zabıt kumandasında Kara Baba mevkiinde Roco muvâsalasını Şeyhanlılar da Racu havalisine Hacı Hanân Ağa'nın maiyyeti çeteleriyle müf-reze-i askeriye istasyon taarruzuna tertip edilmiş ve bütün mevcudiyetle istasyon abluka ve taarruz icra edilmişse de gerek piyade ateşinin ve gerek ufak çaptaki top ateşinin mevâki-i müstahkemeye tesiri olmamasından istasyon abluhasından istifade edilememiş. Okçe İzzeddin müfrezelerinden Geyik Mahmud, Baba Mustafa, Haciko çeteleri tarafından Haşirke deresindeki Büyükköprü Karakolu'na piyade taarruzu yapılmışsa da bu da neticelenmediğinden Meydan-ı Ekbez abluhasındaki top ve kuvvetle İslâhiye tapu memuru Ahmet Efendi de beraber mezkur karakoldaki kuvvete yardıma gidilmiş; beş saatlik müsademe neticesi mermilerden biri top ateşiyle karakolun açılmış bir gediğinden dahilde infilâkı üzerine karakol düşürülmüştür. Düşmandan bir zabıt yirmi nefer esir alınmış ve 16 maktul verdirilmiştir. Esirler karargâha avdedinde tabur kumandanlığına teslim olunmuştur.

Diğer Müsademeler :

Karakolun düşürülmesinden sonra Balaliko köyündeki istimada haber alınan Halep'ten gelmekte olan iki büyük topla mücehhez iki tabur düşman kuvvetine mukabele tertibatı yapıp Kara Baba-Yazısı hassaların cephesi, Domuz Gediğ mevkiî Okçe İzzeddinliler'in cephesi

olarak tertip, Şeyhanlılar'a da düşmanın hatt-ı ricatini kesmek vazifesi tevdi olunmuş.

Düşman ale-s-sabah Okçe İzzeddinliler'in cephesine muvasalatta, Hacı Hanân Ağa'nın maiyetlerinden Dikdik İsmail ve Sallumu çeteleri tarafından ateş başlatılarak iki taraf müsademeye tutuşmuş. Saat altda, Hacı Hanân Ağa'nın maiyyet-i çete basıcı Koşo Mehmed'in "Allahu Ekber" nidasıyla verilen hücum kumandası üzerine her taraftan hücum taarruzundan sarsılan düşman her ne kadar kendi toplarıyla askerini tespite çalışmış ise de delirâne savletlere mukavemet edemeyip toplanını gizli mevkide terkle firara başlamıştır.

Kara Baba mevkiindeki hassaların mevkilerini terk ve Şeyhanlılar'ın da adem-i icâbetinden firar halinde ric'at eden düşman, gerilerde teneffüs edip mevki-i müsademeye avdet ve toplanını kurtarıp Racu'ya ric'at etmiştir. İşbu müsademede düşmana 130 telefata verildiği gibi birçok da ganâim alınmıştır.

Müteâkıb Müsademeler :

İşbu kuvveti takviye için yine aynı miktar ve kudretteki bir kıt'anın Haleb'ten Racu'ya muvasalatı, takip müfrezeleri tarafından görülmekle Bey Obası karargâhına ihbar olundukta Hanân Ağa mevcut umum kuvvetiyle düşmanı Domuz Gediği'nde karşılayarak müsademe başlamışsa da Hassa ve İslâhiye'den Kuva-yi imdadiyenin adem-i vürudu ve beklenen cephânenin yetişememesinden düşmanla ancak oyalanma ateşleri teati edilerek Meydan-ı Ekbez'e kadar tacizât yapılmıştır. Kumandanlığa verilen malûmat ve talep edilen muavenete rağmen Tahtaköprü karargâhındaki kuvvet ve topu İslâhiye'ye götürmüş olduğundan Tahtaköprü boğazında çar-naçar tutulan mevzilerden düşmanın taarruzuna sebatlı mukavemet edilip İslâhiye'ye gitmesine mani ve ric'at etmesine muvaffak olunmuştur.

Kış Müsademeleri :

Ekim'de Telhabes'de Polat Bey'le görüşmek üzere Hacı Hanân Ağa gittiğinde bir gece ikiyüz elli kadar düşman süvarisi tarafından

karye, sabahleyin abluka edildiğinde, maiyetindeki Karacalı çetele-
rinden on sūvari ve elli piyade kuvvetiyle karyenin h y g nde mevzi
alınıp m sadememe neticesinde düşmana beş maktul verdirilerek p sk r-
t lmeye hatta firara muvaffak ve Polat Bey'in karargâha güvenle d -
n ş  sağlanmıştır.

Karye-i mezk re iki gün sonra düşman tarafından büyükçe bir
kuvvetle abluka ve ihr k edildiği şayan-ı zikr h tr t-ı feciadandır.

Meydan-ı Ekbez İstasyonu'nun Son Muhasarası :

Şiddetli Ocak ayında İslâhiye'de bulunan Bahçe havalisi Alap
Kumandanı Recep Bey'le tabur kumandanı Hasan Basri Bey nezd-
lerindeki kudretli Cebel topuyla istasyonu abluka ve tazyik için Tah-
tak pr 'de Kazıklı nam kararg hta yapılan müzakere kararı mucı-
bince Hacı Han n Ağa etraf ve havalideki umum çeteleri yanına ala-
rak istasyona gelmiş ve abluka ve m sadememe başlamışlarsa da
bir taraftan şiddet-i şit nın altında  c gün  c gece dilirane çalışan
m cahid nin yorgunluğu diğer cihetten istasyondaki istihk matın sağ-
lamlığı yüzünden mermilerin tesirsizliği esb bindan tabur kumandanı
Hasan Bey'in bunca ted bir-i askeriyesine rağmen, abluakanın uzatıl-
ması şimdilik muvafık olmamakla nihayet verilmiştir.

337 (1921) baharında düşman Antakya ve Kuseyr ve Cebel-i
Zaviye'de büyük kuvvetlerle meşgul olmasından Ok e İzzeddin hava-
lisinde harekât yapmadığı cihetle suk net devam etmiştir. Mezk r
cenub havalisindeki mücadelât-ı milliye m t reke m zakeratına binaen
durgunluğa uğramasına mebn  düşman her taraftaki bil-cümle kuvvet-
lerini toplayıp  c firkalık mükemmel bir kuvvetle umum Kürt Dağı'nı
işgalde mütareke müzakeresini ihl l etmemek maksadıyla Karacalı
havalisine ric'at ve hicret olunmuştur.

Düşmanın bu büyük kuvvetle Kürt Dağı'nı işgale Kocanlı köyün-
de Hacı Han n Ağa'ya aid olan 30  lft öküz, 20 baş inek, 60 keçi,
40 koyun müsadere ve gasb ile askerini ge indirmesi ve Kilis'e gidip
gelen Hasanceli köyü kervanındaki Hacı Han n Ağa'nın beş katırını,

Kırtepelî Murat Ağa ile Kilisli Hassas zâde Mehmet Efendi'nin ihbarıyla müsadere ve gasp etmesi, gerek düşmanın ve gerek düşmanla elbirlik olan kimsenin mahiyetini tamamen göstermektedir.

Kürt Dağı'nın diğer havalisindeki mücadelât-ı milliyesi de, oldukça anılmaya değerse de ikmalî tettebbuatta neşr olunacaktır.

Bugün bu fedakâr Okçe İzzeddin nahiyesi ve aşireti ne halde?..

Bunca mücahedata sahne olan Okçe İzzeddin nahiyesi mütareke itilâfının çizmek istediği bir hatla ikiye parçalanmaya ve en fedakâr, en güzide kısmı hattın cenubunda; yani düşman esaretine düşmeye ve bu suretle mahvına mahkûm. Fakat o dindar ve sadık ahâlisi, bu suretle çizilen ve kendilerini, uğrunda kan ve mal feda ettikleri Türk hâkimiyetinden Türk sancağından ayırıcı bir hattı, bir hududu kabul etmiyorlar. Düşman esaret ve hâkimiyetinde yaşamak zilletine ölüm veya göçü tercih ettiklerinden ahd ve mîsâkla reisleri Hacı Hanân Ağa'yı Hükûmet-i Meşruû ve metbûaları nezdinde teşebbüsatta bulunmak üzere Ankara'ya gönderiyorlar ki, bugün o Ağa Ankara'da bulunup; yurdunun ve aşiretinin hasret kaldıkları hâkimiyet-i millîye hududu dahiline alınmaları için çalışmaktadır. Muvaffak olması umum Türklük ve bütün âlem-i İslâm'ın temenniyât-ı halisanesidir. Şüphesiz ki, Büyük Millet Meclisi'ni vücuda getiren muhterem millet vekillerimiz ve mübeccel hükûmet-i milliyemizin muhterem erkânı bu fedakâr aşiretin dindar ve sadık reisini muradına ulaştırır ve o mukaddes yurdun eczâ-yı sairesini de hâkimiyet-i millîye hududu dahiline alınmasına bezelî mesâî ve muvaffakiyet istihsal etmekle âmâl-i milliyeyi tatmîn etmiş olur.

Okçe İzzeddinliler nâmına reisleri Hacı Hanân Ağa tarafından :

Türkiye Büyük Millet Meclisi Riyâset-i Celilesine Takdim Olunan İstidâ.

Gazi Ayıntab livâsının Kilis kazası mülhakatından Okçe İzzeddin havalisi ecnebi işgali bidayetindenberi 22.10.1921 itilâfına değin Türk

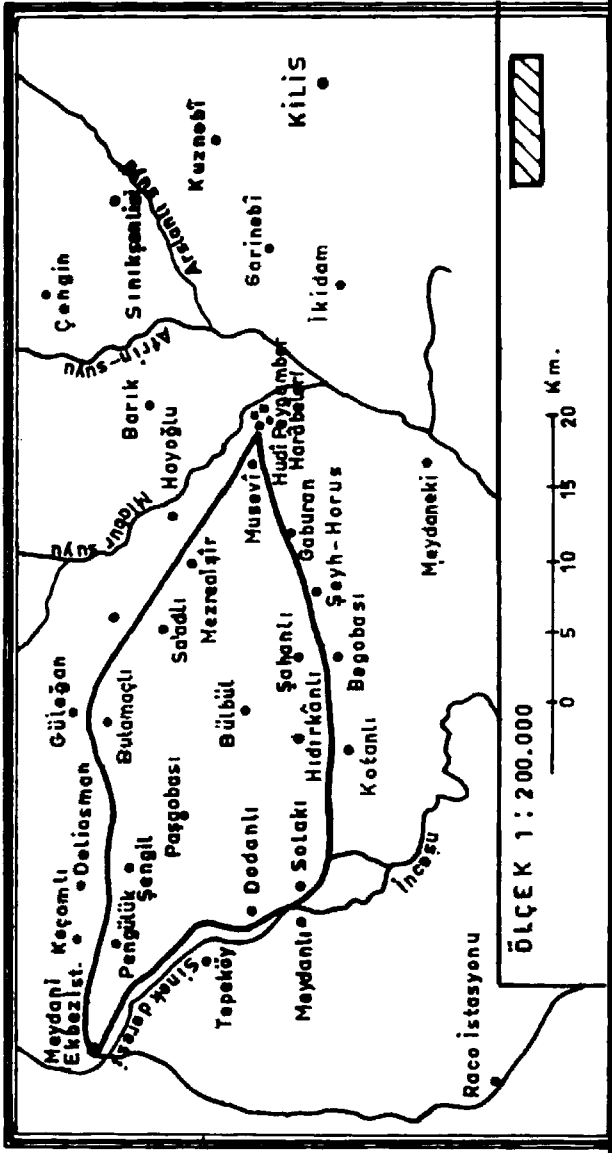
hâkimiyet-i milliyesinden ve o mukaddes hilâlin himayesinden ayrılmamak maksadıyla her yerden evvel müdafaa-i vatan ve hâkimiyet yolunda hükümet ve orduca malûm vakayi-i mücadele ve mücahedâ-tında bulunduğu halde söz konusu ihtilâfın çizeceği mütareke hattı ile ikiye bölünmek istenilmektedir. Tahdîd-i hudud komisyonu Türkiye hey'eti tarafından havalimizin ehemmiyet-i mevkîye ve aşiretimizin vatanî fedakârlık neticesi ihtilâfı Hükümet ile aralarında kanlı intikamların bulunması, nazar-ı dikkate alınarak Fransız Hey'etiyle uyuşulamayıp, havalimizi uzlaşmaz halde bırakarak komisyon müzakeratı tatil etmiştir. İddiâ-yı meşrûmuz, Suriye Fransız fevkalâde komiserliğince de düşünülerek tanınıp uyuşulmak için ikinci bir komisyon teklifinde bulunmasını neticelendirmiştir. Silâhımızla, kanımızla, fedakârlığımızla hak kazandığımız Hükümet-i Milliye-i Meşruâmızın hâkimiyetine karışmak şerefinden bizlerin mahrum edilmesine çalışmak bir vazife-i milliye ve bir farizey-i dîniyyedir. Kurtuluşunu istediğimiz mütebaki köylerimiz Fransızlarca da ehemmiyeti haiz olmayan küçük köylerden ibarettir. Meydân-ı Ekbez'le Mersevi arasındaki, Sultan Murad zamanında küşâd edilmiş olan İskenderun-Azez ana yolu üzerinde; Yassıpınar, Çeşme Yokuşu, Meydanlı Yazısı ve deresi, Şeyh Hâlid, Kürzil Dağı, Kırmızı dere, Bubek/"Bebek" Uşağı, Ávkânlı çeşmesi, Şeyh Horuz Takımı, Abudun deresi adlı yerlerden geçen tariki takiben çekilecek bir hat köylerimizi kurtaracak ve verilmesi yüzünden âtide çıkacak büyük fâcialı hadiselerin önünü almış olacaktır. Çünkü Türk hâkimiyetinden ayrılmamaya ahd ve mısak etmiş olan ve bu uğurda bunca fedakârlık sahneleri gösteren aşiretim ecnebi himaye ve idaresine giremez ve girmeyecektir. İşte Hey'et-i Vekile-i Millet'den evvelâ istirhamım hududumuzun bu suretle tesbitidir.

Saniyen mevkiimizin müteaddid kazalarla komşu ve müteaddid yolların kavşağı olmasına binaen Halep Hükümeti taraftarlarının teşebbüsleri neticesi her taraftaki idaresizlikten müteessir birçok cuhelâ hududun öbür tarafında toplanıp şekavet kümeleri teşkil etmekle hududumuz dahilindeki köylerde yağma ve soygunlar devam etmek-

dedir. Hergün ahalinin binlerce liralık emvali idaresizlik ve teşkilât-
sızlık yüzünden şekavet kurbanı olmaktadır. İşte ikinci istirhamımız da
hududumuzun muhafazası ve emvalimizin korunması için lâzım, yararlı
ve geçerli teşkilâtın icrası olmakla arz-ı keyfiyyet eder. Acele kabu-
lunu vatanın yüksek menfaatleri adına talep ve istid'â ederim (x).

Milli sınırlar çizilirken vatan topraklarındaki yaylak ve kışlakları Emperyalizmin oyunları sonucu Suriye Toprakları içerisinde bırakıldığı için duyduğu üzüntüyü ve düşmana karşı verdiği mücadeleyi TBMM üyelerine bir bildiri ile duyuran büyük Türk mücahidi Okçu İzzeddin Aşiretli Reisi Şeyh İsmail Zâde Hacı Hanan Ağa

OKCUZİZZEDDİN AŞİRET BÖLGESİ

B İ B L İ Y O G R A F Y A

- (1) Prof. Dr. M. Fahrettin KIRZIOĞLU, "T.K.A.E. Kitap Yayınının 29. Yılına Kutularken : "Kürt Türkleri"ni "Afrasyab Soylu" ve "Oğuz" Kolundan Gösteren Millî Gelenekler", Türk Kültürü Dergisi, Sayı : 240, Ankara, Nisan 1983.
- (2) Kürtler, Belge: 2, Sayı: 2. Uppsala/Sweden 1982.
- (3) Prof. Dr. M. Fahrettin KIRZIOĞLU, "Kurmanc Kürtleri'nin Aslı", Tasvir Gazetesi, İstanbul, 1-22 Mayıs ve 14 Haziran 1946.
- (4) V. MINORSKY, "Kürtler", İslâm Ansiklopedisi, Cilt: 6.
- (5) Seha MERAY, Lozan Konferansı Tutanakları, 1/1.
- (6) Prof. Dr. László RASONYI, Türk Devleti'nin Batıdaki Vârisleri ve İlk Müstüman Türkler: Hazarlar, Macarlar, Kürttürkleri, Hunlar, Ogurlar, Avarlar, Sabirler, Göktürkler, Peçenekler, Uzlar, Kumanlar, Gazneliler, Karahanlılar, Selçuklular, Atabedler, Mamlûklular, Timurîler, Ankara 1983.
- (7) Kaşgarlı MAHMUD, Divân-ı Lügâti't Türk, İstanbul 1943.
- (8) Denleme Sözlüğü, Cilt: VIII, Ankara 1975. s. 3046-3047.
- (9) Şükrü Kaya SEFEROĞLU, "Türkmenler ve Kürttürkleri", Türk Kültürü Dergisi, Sayı: 243, Ankara 1983.
- (10) Prof. Dr. Zeki Velidi TOGAN, Umumî Türk Tarihine Giriş, Cilt: 1, İstanbul 1946.
- (11) Ebûl Gazi BAHADIR HAN, Şecere-i Terâkime (Türkler'in Soy Kütüğü), Ankara 1937.
- (12) Arzerunî THOMAS, Arzerunîler Tarihi, Petersburg 1874.
- (13) Emel Dergisi, İstanbul 1967.
- (14) Josef BLAŠKOVIČ, "Çekoslovakya Topraklarında Eski Türkler'in İzleri", Resit Rahmeti Arat İçin, Ankara 1966.
- (15) Prof. Dr. M. Fahrettin KIRZIOĞLU, Ani Şehri Tarihi, 1982.
- (16) Prof. Dr. Mevlâ Aktok KAŞGARLI, Doğu ve Güneydoğu Anadolu Uygarlığına Giriş, Ankara 1984.

- (17) Dr. Ramazan ŞEŞEN, Selâhattin Devrinde Eyyubiler Devleti, İstanbul 1963.
- (18) Doç. Dr. Taner TARHAN, "Eski Çağda Kürmencer Problemi", VIII. Türk Tarih Kongresi'nden ayrı basım, Ankara 1979.
- (19) Hatîl Kemal TÜRKÖZÜ, Osmanlı ve Sovyet Belgeleriyle Ermeni Mezâlimi, Ankara 1982.
- (20) M. Aleksander JABA, Recueil De Notices Et Récits Kourdes, St. Pétersbourg 1860.
- (21) Prof. Dr. M. Fehrettin KIRZIOĞLU, Her Bakımdan Türk Olan Kürtler, I. Bölüm, Tarih Bakımından Kürtler'in Türklüğü, Ankara 1964.
- (22) Hayri BAŞBUĞ, İki Türk Boyu Zaza ve Kurmancılar, Ankara 1984.
- (23) Eskeré BOYUK, Dağ Çiçekleri, İstanbul 1979.
- (24) Doç. Dr. Tuncer GÜLENSOY, Kürmancı ve Zaza Türkçeleri Üzerine Bir Araştırma, Ankara 1983.
- (25) Edip YAVUZ, Doğu Anadolu'da Dil-Onomastik İlişkileri Üzerine Bir Deneme, Ankara 1983.
- (26) Kâzım MİRŞAN, Proto-Türkçe'den Bugünkü Kürtçe'ye, Ankara 1983.
- (27) Hayri BAŞBUĞ, Göktürk - Uygur - Zaza - Kurmanc Lehçeleri Üzerine Bir Araştırma, Ankara 1984.
- (28) Doç. Dr. Abdülhalîk ÇAY, Anadolu'da Türk Damgası, Koç-Heykel-Mezar Taşları ve Türkler'de Koç-Koyun Meselesi, Ankara 1983.
- (29) Doç. Dr. Bedrî NOYAN, "Ata Anmağamı Türk Klâsik Musikisinde Türkler'le İlgili Makam Adları ve Hususiyle "Kürdi" İle Bunun Birleşik Makamları", Türk Kültürü Dergisi, Ağustos 1983.
- (30) Şadillili Vedat, Türkiye'de Kortçölük Hareketleri ve İsyanlar, Ankara 1980.
- (31) Herodot Tarihi.
- (32) STRABON, Coğrafya.
- (33) TABERİ Târihü'l-Mülük.
- (34) MES'ÜDİ, Mürûcû'z-Zehab.
- (35) EL-BİRÜNİ, El-Asarü'l-Bakiye.
- (36) Yusuf Hâs HÂCİB, Kutadgu Bilig, Ankara 1959.

İNDEKS

— A —

- Abbasi, 15
Abdalan, 8
Abdallar, 5, 8
Abdallar Oymağı, 8
Abdallir/Abdalan Aşireti, 25
Abudun Deresi, 50
Ada-Et, 24
Adır, 18
Afrasyab, VIII, 34
Afrasyab-Soylu, VIII
Ağa, 18
Ağavat, 24
Ağrı Dağı, V
Ağıçhanlı/Ağıucenli Aşireti, 25
Ahıska, 12
Ahilkelek, 12
Ahlat, 23
Ahmed Reto, 43
Ahmet Zeki Velidi Togan, 11
Akani Aşireti, 27
Akdeniz Türkmenleri, 31
Akhta, 20
Akkeçili, 25
Akkoyunlu, 12, 14
Akkoyunlu Oymağı, 31, 32
Akkoyunlu Türkleri, 25, 28
Alan Türkleri, 25
Alanlı Aşireti, 25
Alap Kumandanı Recep Bey, 48
Alaşa, 20
Albanlılar, 12
Aleevi Zaza Türkleri, 8
Ali Kemal, 41
Allahüekber Dağı, 5
Alma, 18
Alp-Er Tonga, 34
Altaistik Kongresi, VIII
Altay-Sayan, I
Altun, 18
Amanç/Amanc, 23
Amca, 18
Amik, 41
Amiki, 39
Amiki Nahiyesi, 49
Amit, 18
Anadolu Türk Damgası, 28
Ani, III
Anıt, 20
Ansiklopedia Britannica, 2
Antakya, 48
Antanlı Aşireti, 25
Antropoloji, I, 24, 39
Apo, 18, 23
Aran, VI, 11
Aran Kürtleri, 11
Arap, 40
Arap Dili, 15
Arapça, 15, 16
Araplar, 39
Aras Irmağı, III

Ardahan, 12
 Armenya, VIII, 14
 Armenya/Yukarı - EHer Tarihinin İç-
 yüzü, VIII
 Arpaçay ilçesi, 32
 Arsaklar, 7
 Arsakılar, 8
 Artuk, 18
 Artuş/Hertuşî Aşireti, 25
 Artvin, 12
 Aryanî, 13
 Arzan, 18
 Aslan/Eslan, 20
 Asurlular, 12
 Atakı, 23
 Atma/Atmalı Aşireti, 25
 Avar Türkçesi, 24
 Avcılar Aşireti, 25
 Avkanlı, 50
 Avkanlı Çeşmesi, 50
 Avşar Aşireti, 25
 Avsarlı, 1
 Avukat Avni Hüseyin Ulaş, 33
 Aydınlı Aşireti, 25
 Aydoğdu, 10
 Aydoğmuş, 18
 Aykhir, 20
 Ayvaz-Balı, 28
 Azerbaycan, 11, 22, 28, 30
 A, Zeki Velîdi Toğan, 7

— B —

Bab, 18
 Baba, 18
 Baba Mustafa, 46
 Babırlı Hanedanı, 11
 Babır-Akan, 11
 Baç, 10
 Badew-Bedew, 20
 Badilli Aşireti, 25
 Bağat, 24
 Bahti/Bohtan/Boti/Botan Aşireti, 26
 Bakü, 12, 30
 Bak/Bek, 23
 Bala, 18
 Balabanlı Aşireti, 25
 Balaban/Beleki Aşireti, 26
 Balakh, 20
 Balakürdi Aşireti, 25
 Balalıko Koyü, 46
 Bala-Sakan, 11
 Balı, 28
 Baltuz, 18
 Banukî/Banuklu Aşireti, 25
 Ban/Bani, 23
 Barabas, 10
 Baran, 20
 Baranlı Türkleri, 23
 Baranlı, 23
 Baran/Beran, 23
 Basra Körfezi, 14
 Baş, 18
 Başkır-Türkleri, 1
 Başlamış, 18
 Başlık, 18
 Başvezir, 33
 Batı Türkistan, 5, 8
 Baurt, 7
 Bawuko, 23
 Bayatı, 30
 Baykuş, 20
 Bayram, 18

Bay-at, 24
 Bazil Nikitin, 30
 Beçen, 14, 15, 28
 Beçen Boyları, VI
 Beçen/Beçeneli, 30
 Beçenevi/Peçenekler, 15
 Beg, 18
 Behram-Çupin, 7
 Bekir Ebîko, 44
 Bel, 30
 Belbas/Bilbası/Bilbaşı Aşireti, 26
 Beleben, 20
 Benk/Belek, 20
 Berde, 32
 Beritanlı/Berdan Aşireti, 26
 Beşikli/Beşikan Aşireti, 26
 Batak/Bitık/Pirtık, 23
 Bey Obası, 44, 47
 Bey Obası Hocası İbrahim Molla, 44
 Beydili Boyu, 25
 Bezekli/Bezeli/Baziki Aşireti, 26
 Bihah Kazaları, 41
 Bingöl, 8, 12, 14, 28
 Birimli/Birman Aşireti, 26
 Bisrek, 20
 Bişik, 18
 Bîtlis, 23
 Bizaw, 20
 Boçik, 20
 Boğdüz, VI
 Boğdüz Boru, VI
 Boğdüz Aman, 26
 Boğd-Uz, 14, 15
 Boht, 14
 Bohtan/Bokhtan/Botan, 13
 Bohtlar, 15
 Bokhe/Bohe, 20
 Bora, 10
 Borazan Osman, 44
 Borçalı, 12
 Borçalı-Kazak, 23
 Borlı/Boran Aşireti, 26
 Borsot, 10
 Boy, 18
 Bozoklar, 15
 Bôğdüz, 26
 Bubek/Bebek Usağı, 50
 Bucak Aşireti, 26
 Budak, 18
 Buk, 19
 Buk/Buke/Buge, 23
 Bulamaçlı Hasan, 44
 Bulgar Türkleri, 24
 Bulmuş, 18
 Buluk/Bulık, 19
 Burge, 20
 Bülül'den Mehmet Çakal, 24
 Büyüköprö Karakolu, 46

— C —

Canbekli Canegan Aşireti, 26
 Cebelî, 48
 Cebelî Sem'an Kazası, 41
 Celaliler, 31
 Celayirli Üveyz Han, 30
 Cen Taifesi, 14
 Cenubi Anadolu, 39
 Ci, 30
 Cihanbekli, 26
 Cihanbeyli, 26
 Cüce/Cucuk, 20
 Cum, 39

— Ç —

- Çapus/Çepis, 21
Çar II Nikola, 14
Çarekli, 8
Çarlık Yönetimi, 2
Çaruklu, 26
Çaruklu/Çarekli Aşireti, 26
Çekal, 21
Çekallı/Çekanlı/Çıkanlı Aşireti, 26
Çekoslovakya, 10
Çekurge, 21
Çelebi, 19
Çelek/Çelenk, 20
Çeloğan/Çelağan, 21
Çercili, 44
Çercili Hesiko, 44
Çeren/Ceren, 20
Çer/Çır, 23
Çesme Yokuşu, 50
Çıcukh, 19
Çiğ, 9, 10
Çınaraltı Dergisi, V
Çıvık/Çıvık, 21
Çıya/Çiye, 23
Çil, 21
Çin, 5, 14
Çıyan/Çıyan/Coşkha, 21
Çukurlu Oymağı, 27
Çurikan/Kurukan Aşireti, 27
Çuvan/Şuvan Aşireti, 27
Çuvaş Türkleri, 31

— D —

- Dabisoğlu Sakıb, 43
Dadu, 19
Dağ Beki, 30
Dağ Çiçekleri, 17
Dağistan, 9
Dağistan-Tunaboyu, 1
Dakori/Takuryan Aşireti, 27
Damad Ferid, 41
Dane, 21
Danışment, 28
Daye, 19
Dede Karkınlı Aşireti, 27
Dedeiler Aşireti, 27
Dede-Korkut, I, 15, 18, 33
Dede-Korkut Oğuznameleri, VI, VIII,
III, 31
Değ Orman Yöresi, 5
Demirci Hoso, 44
Dengiz, 18
Derbent, 12
Derbenname, 9
Dere-Beğ, 19
Desiman, 8
Devlet Gazetesi, I
Dicle, 33
Dicle Bölgeleri, I
Dicle Irmağı, 13
Dicle Körtleri, I, 13
DicleKürtleri (Kurmanclar), I
Dikdik İsmail, 47
Dinaklı, 33
Dirmek/Dırnak, 19
Divane, 5
Divan-ı Lügat-ül Türk, 3, 23, 34
Divin, 11
Diyarbakır, VI, 7, 18, 28

Doç. Dr. Abdülhaluk Çay, 28
Doç. Dr. Bedri Noyan, 30
Doç. Dr. Tuncer Gülensoy, 17
Doğan, 18
Doğu Anadolu, 5, 14
Doğu Buhara, 8
Doğu Türkistan, 5, 34
Dokhan/Dohan, 21
Dol, 23
Domuz Gediği, 47
Domuz Gediği Mevkii, 46
Dostolli Mustafa, 44
Döğer/Döğertü Aşireti, 27

Dr. Adnan Adıvar, 2
Dr. Mehmet Şükrü Sakban, 24
Dr. Ramazan Şeşen, 12
Duge, 21
Dulkadirli Türkmenler, 1
Duman, 10
Duran, 18
Durme, 21
Duvaklı, 19
Dümbelli, 8
Dümbüllü/Dümbüli/Dümühan/Dümü
Aşireti, 27

— E —

Edebiyatımızda Kars, VI
Edip Yavuz, 17
Efalit, 5
Eftalî Türkleri, 25
Eğit/İğit, 19
Eİaziş, 28
Elbegü/İibeği Aşireti, 27
Elegeş Suyu, 6
Elegeş Yazıtı, 6
E-Biruni, 34
Emcek, 19
Emekli (Kars Dadısı Osman Şaf, VIII
Emel, 9
Emiş=Yemiş, 17
Em=Yem, 17
Enakhi/İnakhi Aşireti, 33
Engi=Yengi, 17
Enuk, 21
Epelekh/Epelekh, 22
Eprakh=Yaprak, 17
Eptakıt, 5
Erciş, 7, 23, 27
Erdebil, 31, 33

Erdel, 10
Erdel Bölgesi, 10
Ergenekon, 40
Erikliler, 27
Erivan, 16, 17
Erkeç, 21
Ermanç, 23
Ermeni, 42
Ermeni Mezalimi, 1
Ermeni Rahibi Arzeruni'bi Thomas, 7
Ermeni Teşkilatı, 14
Ermenice, 16, 17
Ermeniler, 14, 16, 34
Ermenistan, 14, 17
Erzincan, 14, 28
Erzurum, 1, 14, 28
Erzurum Bölgesi, 11
Erzurum Vilayeti Başkonsolosu Alek-
sander Jaba, 14
Er-Sarı Türkmen, 7
Eskere Boyuk, 17
Etnografya, 1, 24
Etnoloji, 1, 24

Evliya Çelebi, 27, 28
Evliya Çelebi Seyahatnamesi, 32

Eyyubiler Devleti, 12
Eyyublu, 12

— F —

Farsça, 16, 16
Fate, 24
Fatih Sultan Mehmet, 27
Fatı Rendi, 44
Feilâh Nahiyesi, 41
Ferik/Firik, 21
Fihristin, 12

Fin-Oğurlu, 9
Folklor, I, 24, 34
Folklor Unsurları, I
Fransız, 40
Frigyalılar, 12
Fuat Köprülü, 1

— G —

Garzan, 18
Gazneniler, 7
Gelenekler, I
Gence, 11, 12, 32
Gence-Karabağ, VI
Gence-Karabağ Sancakları, VIII
Gence'li Ermeni Rehihi Grakos, 11
Gene, 21
Gerdek, 19
Geşik Mahmud, 46
Gogarçin, 21
Gogaret, VIII
Gogaret Kocaoğlu Şor Şamsoldin VIII
Gogarlar, 12
Göçbek, 18
Gök Benekli, 29
Göktürk, 6, 17, 23
Göktürkçe, 23
Göktürkler, 9, 33

Göle, 12
Gregoryen, 11
Gur Türkleri, 27
Guran, 8
Guran Aşireti, 27
Guriler, 7
Gurlu, 7
Gurlu Türkler, 8
Gurlular, 7, 8
Gur/Kur/Guro, 23
Guzan, 34
Gümüşhane, 5
Gündoğdu, 10
Gündoğmuş, 18
Gürani, 8
Gürdistan, VIII
Güvendik, 18
Güw, 21

— H —

- Hacı Hanan Ağa, 40, 42, 43, 44, 47, 48, 49
Hacı Hanan Ağa Dikkik İsmail Çe-
tesi, 44
Hacı Şerif Oğlu Mehmet, 43
Hacı Tahir Oğlu Mehmet Etendi, 43
Hacıko Çeteleri, 46
Hakkari, 2, 13
Halaç-Ovit, 7
Haleb, 36, 47
Halk Edebiyatı, 1
Hamidiye Alayları, 7
Harmit, 18
Hanan, 44
Harput Bölgesi İlbeyleri, 1
Hasanceli Köyü, 48
Hassa, 41, 47
Haşirke Deresi, 46
Hayrî Başbuğ, 17
Hazar, 24
Hazar Türkleri, 1, 23, 32
Hemşinliler, 2
Herat Çayı, 8
Herik/Mirik, 21
Herik/Heriki Aşireti, 27
Herodot, 34
Hesperitler, 12
Heves, 10
Hristiyan, 12
Hristiyanlar, 42
Hindistan, 5
Hint-Avrupalı Diller, 13
Hisarlı Hatil, 44
Hiva Hanı Ebül Gazı Bahadır Han, 7
Hi-Sanh, 5
Hogeç, 21
Hoi.aç Deresi, 27
Homay, 8, 23
Horasan, 23
Horasan Saka, 7
Horasan-Afgan, 1
Horasan-Afgan Bölgesi, 6
Horasan'ın Kuhistan Kesimi, 7
Hunlar, 8
Hun-Türkleri, 1
Hz. Muhammed, 34
Hz. Ömer, 15

— I —

Irak, 22, 31

— I —

- İç Oğuz (Begleri, VIII
İç Oğuz Dergisi, VI
İdii İmnağı, 31
İkit/Egüt, 17
İlbeyleri Sülalesi, 11
İlhanklık, 6
İlhanklar, 32
İngiliz, 40

İngiliz Ansiklopedisi, 2
İnönü, 2
İnan, 22, 31
İran Hükümdarı Türkmen Afsarı Na-
dir Şah, VIII
İran Şahı-Keyakkar, 34
İskenderun, 14, 41
İskenderun Azez, 50

İslahiye, 41, 42, 44, 47
İslahiye (Tıpu Memuru Ahmet Efendi
46
İslâm Ansiklopedisi, 2
İsmail Ağa, 43
İspir, 12
İtilaf (Devletleri), 40

— J —

Josef Blasković, 10

— K —

Kadır/Gadır Adası, 18
Kaça/Kaça, 23
Kağızman, 12
Kaşujan, 34
Kako/Keko/Keke, 19
Kalaç, 18
Kalkı/Kalkı, 23
Kancukh/Kancuh, 21
Kantır, 21
Kanz, 21
Kar Adamı Efsanesi, 4
Kar Yiğini, 9
Kara, 18
Kara Amid, VI
Kara Baba, 46
Kara Baba Mevki, 44, 46, 47
Kara Benek, 32
Karabeğ, 11, 12
Karaballar, 28
Karabaş, 19
Karabegan/Karabegü Aşireti, 29
Karaca, 18
Karacadağ, 25
Karacalı Çeteleri, 48

Karacalı/Karaca Aşireti, 28
Karahani, 18
Karahanlı, 34
Karakeçili, 25
Karakeçili Aşireti, 25
Karakoçlular, 28
Karakoçlu/Karakoçan Aşireti, 28
Karakoyun, 23
Karakoyunlu Aşireti, 30
Karakoyunlu Türkmenleri, 30
Karakürdler, 28
Karakar Aşireti, 28
Karaman, 16
Karapapak, 23
Karapapaklar, I
Karapapak-Türkleri, 1
Karasu Ovaları, 41
Karasu Vadisi, 41
Karavaş, 19
Kara-Balan/Kelabaiter Aşireti, 28
Kara-Çorlu Aşireti, 28
Kara-Ulus Aşireti, 28
Kardekuç/Karlankuş, 21
Karduk, 13

- Karduk/Kortuk, 13
 Karpın, 27
 Karıkar, 21
 Karlı Dağ Yamacı, 5
 Karluk, 5
 Karluk Türkleri, 4, 5
 Karlıklar, 5, 8
 Karpat Dağı, 9
 Kars, I, V, 11, 12, 33
 Kars Arpacay, 31
 Kars Tarihi, VI
 Kars Yaylası, VI
 Kartal, 21
 Karyag, 10
 Karyigim, 10
 Kaşgar Bölgesi, 5
 Kaşgarlı, III
 Kaşgarlı aMhmed, 3, 4, 17, 34
 Katma İstasyonu, 41
 Kayı, 25
 Kazım Mirsan, 17
 Keçan (Keçler)/Keşiki Aşireti, 28
 Keç/Gec, 19
 Kek, 23
 Kek/Keke/Kako/Keko, 23
 Kelebilü Aşireti, 26
 Kelekanlı Aşiretinden Göçer Musa, 44
 Kent-i Kürt, 8
 Kepenek, 21
 Kerkük, 2, 3, 42
 Keyik, 23
 Khaıaç, 7, 18
 Khaıaç Deresi, 7
 Khaıaçan Kürtleri, 7
 Khaıaçı/Khaıaçan Aşireti, 27
 Khaıaçlar, 7, 27
 Khan, 19
 Khanum, 19
 Khatun, 19
 Khazar Türkleri, 9
 Kheı, 19
 Kheı, 11
 Khızan, 19
 Khoca, 19
 Khotik, 21
 Khuzm, 19
 Kılrc, 18
 Kılrcılı/Kılrcılı Aşireti, 28
 Kıpçak, Türkleri, 1, 18
 Kıpçaklar, 17
 Kıpçak-Türk Beyleri, 10
 Kırbashi/Kırbas Aşireti, 28
 Kırganlı/Kırklar Aşireti, 29
 Kirgo/Kirgi, 21
 Kırım Yarımadası, 10
 Kırmızı Dere, 50
 Kırtepeki Murat Ağa, 49
 Kırzı, 18
 Kışır, 21
 Kışlaklı, 33
 Kızıklı/Kızıkanlı/Kızıkanlı Aşireti, 29
 Kızılbaşoğlu Aşireti, 29
 Kızkapanlı Aşireti, 29
 Kış-Macar, 9
 Kiki, 7
 Kiki-Khaıaçan, 7
 Kiki/Kıkanlı Aşireti, 29
 Kılıcı, 39, 41, 42, 46, 48
 Kılıs Eşrafı, 41
 Kılıs Havalisi, 45
 Kılıs Müdafaa-ı Milliye, 43
 Kılıs Uleması, 41
 Kılısli Hassas Zade Mehmet Efendi, 49
 Kılız Kazası, 49
 Kimmer Türkleri, 12
 Koca, 18
 Kocanlı Köyü, 48
 Koç Uşaqı Aşireti, 29
 Koçeri Aşireti, 29
 Koçgeri/Koçgini Aşireti, 29
 Kocukirli, 29

Koçungur, 20
Koç-Heykel-Mezartaşları, 26
Koc-Koyun Meselesi, 28
Kole, 19
Kofık, 21
Kolu-Uzunöğülleri, 11, 12
Komaron, 10
Kon, 23
Konak, 23, 30
Konut, 23
Kopek, 21
Kordoi/Kürdoi Aşireti, 30
Korkut, 18
Korpe, 21
Kortık Dağı, 30
Koşek, 21
Koso Mehmed, 47
Kotanlı/Kotan Aşireti, 29
Koze, 21
Kozlucalar Aşireti, 29
Ko/Ke/Ki, 23
Köçekli Aşireti, 29
Köçerî, 18
Köh-Benüklü Aşireti, 29
Kölemenli, 10
Koroğlu Anlatmaları, V
Koroğlu Bey, 28
Koroğlu Oymakları, I
Koroğlu/Koroğlu, I
Kuban Boyları, 14
Kuçek/Kuçık/Kiçik/Giçik/Geçek, 19
Kucık, 22
Kuşi, 22
Kulin, 22
Kulu, 18
Kulular Aşireti, 29
Kur (Kureci), 30
Kurdiki Aşireti, 30
Kurık, 22
Kurmanc, 8, 13, 14, 17, 31 32
Kurmanc Kürtleri, VI, 7

Kurmanc Türkçesi, 32, 33
Kurmanca, 16, 28
Kurmancılar, 2, 14, 25, 28
Kurt, 18, 23
Kurtalan, 30
Kurtu, 9
Kurtuk, 4
Kurt/Kürt, 23
Kurudağ, 31
Kuseyr, 48
Kuş, 22
Kutadgu Bilig, 34
Kutludoğmuş, 18
Kuva-yı Milliye, 43, 45, 46
Kuva-yı Milliye Kumandanı Polat Bey,
44
Kuzey Azerbaycan, 11
Küçük Arsakınlar, 12
Küçük Bal, 7
Küçük-Sakalar, 11
Külekmanlı Kel Muhtar, 44
Kür İmağı, 11
Kürdi, 7
Kürdiye, 7
Kürdi/Kürdîli/Kürdîlan Aşireti, 30
Kürdolojî Enstitüsü, 16
Kürd'ün, 40
Kürmanç/Kürmanc/Aşireti, 30
Kürmanc, 30
Kürt, 1, 3, 4, 5, 6, 8, 9, 10, 11, 13,
22, 24, 30, 40
Kürt Aşireti, 25
Kürt Dağı, 40, 41, 48, 49
Kürt Dağlılar, 39, 41
Kürt Edebiyatı, 17
Kürt İlhani Atıp-Urunu, 6
Kürt Konağı, 8
Kürt Oğuznamesi, 15
Kürt Oymağı, 10, 22
Kürt Ozanı, 17
Kürt Sorunu, 24

Kürt Uruşu Koharı, 1
Kürtbay, 10
Kürtçe, 2, 16, 17, 18, 22, 41
Kürtçölük, 2
Kürtçü-Ermenici, 16
Kürtdağ/Kürt Dağı, 31
Kürti, 9
Kürtler, I, VI, 2, 3, 7, 13, 14, 15, 16,
17, 24, 33
Kürtler'in Kökü, VI
Kürtler'in Menşei, VI
Kürtler'in Türklüğü, I, V, VI
Kürtöğlü İKayada Yattı, 4

Kürttürkleri, V, VIII, 1, 5, 6, 9, 11,
13, 20, 24, 30, 34
Kürtük, 4, 19
Kürtün, 4
Kürt-Beg, 10
Kürt-Bey, 10
Kürt-Neslin, 8
Kürt-Yarması, 4
Kürzil Dağı, 50
Kür-Aras, III
Kür-Anas Kürtleri, VI, 11, 12
Küwäg/Küwäk, 22, 23

— L —

Laçın/Laçın, 22
Lazlar, 2
Lazlar/Çanarlar, I
Le, 24
Leçer, 19
Leklek/Leçlek, 22
Le/Lo, 24

Li, 30
Lık, 30
Lo, 24
Lozan, 2
Lozan Muahedesi, 3
Lübnan, 39

— M —

Macar Kürtleri, 9, 30
Macaristan, 10
Macarlar, 9
Madova, 34
Madyas, 34
Mal, 22
Malatya-Halep, 31
Malazgirt, 7, 27
Manık, 30
Mamık-Konak, 31
Mamikonlar, 30

Mamlu, 18
Mamuklu/Mamikonlu/Mameli Aşireti,
30
Maraş, 41
Mardin, 7
Mavi Benekli, 29
Maye/Meye, 22
Medoş Boyu, 10
Mehmet Oğlu Mustafa, 44
Mehmet Oğlu Mücahid Hamza, 44
Mehmet Şemsaddin Günaltay, 1

Memik, 19
Memo Lo. 24
Menbic, 41
Mennan Ağa, 44
Mentes, 18
Merdanlı Arif, 44
Mersinli/Mersinan Aşireti, 30
Merv, 7
Mesudi, 34
Meydanlı Yazısı ve Deresi, 50
Meydan-Ekbez İstasyonu, 46
Meydan-ı Ekbez, 41, 43, 44, 47, 50
Meydan-ı Ekbez İstasyonu, 48
Mısır Firavunu, 12
Mısırlı, 39
Mil, 30
Milan/Millü/Milî Aşireti, 30
Millî Destanlar, 1

Millî Mücadele Kar. Vi
Minorsky, 3
Mişkin/Mişkinan Aşireti, 31
Molla Gürani, 27
Morrier, 34
Möks/Möks, 31
Möküz, 31
Muhtar Kel İbo, 44
Mukri/Mokri/Mukuri Aşireti, 31
Mukşiler, 31
Murat Boy, 27
Murat İrnağı, 32
Musabeyli Bucakları, 41
Musul, 3
Muş, 14, 23, 31
Mükiler, 14
Müküsi Aşireti, 31
M. Emin Bozarlian, 17

— N —

Nograd, 10

Nyitra, 10

— O —

Oba, 19
Ocakh, 19
Ocakh-Kor, 19
Oge/Ogey, 19
Oğlan, 19
Oğul, 19
Oğuz, VIII, 34
Oğuz Han, 5
Oğuz Tôresi, 1
Oğuzhanlılar, 15
Oğuzlar, I, VI, 13, 14, 17, 18, 34

Oğuzname, 5, 14
Oğuz-Elneri Haritası, VI
Okçe İzzeddin Hava İsi, 49
Okçe İzzeddin Müfrezeleri, 46
Okçe İzzeddin Nahiyesi, 41, 42, 49
Okçu Boyu, 31
Okçu İzzeddinler, 46
Okçu İzzeddinli Aşireti, 35, 42
Okçu İzzettin Boyu, 31
Okçu İzzeddin, 39, 40, 43, 47, 48

Okçular Aşireti, 31
Okçu-Kozan, 31
Oküzan/Oküzoğlu Aşireti, 31
Ol Bardı La, 24
Oldas, 20
Omay, 8, 23
Orbelyanlar, VIII
Orhun Yazısı, 6
Orientalistler Kongresi, 3

Orta Asya, 34
Ortodoks Mezhebi, 11
Osmanlı Türkleri, 25
Osmanlılar, 12, 14
Otuzikiği, VI
Ovalı, 33
Oymak, VIII
Oymakh, 20
Ozan Kopuzu, 30

— Ö —

Olenk-Neşin, 8
Özbek-Türkleri, 1

Ozğürlük Yolu, 17

— P —

Paktuk, 13
Palu, 28
Pasiyanlar, 12
Pazarcık Ovası, 41
Peçenek, 30
Peçen/Peçenek, 14
Pelez, 22
Perekh/Bereh, 22
Petersbur, 2
Petersburg Bâimter Akademisi, 14
Pıçuk, 20

Pıç/Pıçık, 20
Pisik/Pisik, 22
Pojoni, 10
Polat Bey, 43, 47, 48
Pomak/Pomaklı Aşireti, 31
Prof. Dr. Abdülkerim Doğru, 9
Prof. Dr. M. Fahrettin Kırzıoğlu V
Prof. Mehtika Aktok Kaşgarlı, 12
Prof. Rasyonı, 10
Proto-Türkçe, 17
Prut Çayı, 9

— R —

Racu, 43, 44, 47
Racu Havalisi, 46
Racu İstasyonu, 41

Ravadlı Köyü, 11
Reş-Belek Aşireti, 32
Revan, 11, 12

Rayhanıye, 41
Rojeki Aşireti, 33
Romalı 39
Romanya, 10

Rume, 5
Rus Kazakları, 14
Rusya, 14
Rusya'nın Dışişleri Bakanı Sazonof, 14

— S —

Sabir Türkleri, 9
Saç, 18
Saka Türkleri, 6, 11, 12, 15, 25, 27,
31, 34
Sakaistan, 6
Sakalar, 12, 34
Sakalı Koşu Bülbülü Ahmet, 44
Sakalı/Sakan Aşireti, 31
Sakasen/Sakasun Boyu, 11
Sakasınlar, 12
Sakıp Efendi, 44
Salaklı'dan Bülal Hüso, 44
Sallumu Çeteleri, 47
Samus, 10
Sarih, 33
Sarılar Aşireti, 31
Sarısınlar, 33
Sarı-Sakukan Aşireti, 31
Saru, 18
Sarıbek, 18
Saru-Şad, 32
Sasaniler, 7
Satılmış, 18
Secistan/Saistan, 6
Sekat Türkleri, 10
Sekatlar, 10
Sekizistan, 6
Selahattin Eyyubi, 11
Selçuklu, 14

Selçuklu Türkleri, 11
Selçuklular, VIII, 27
Serüdük, 18
Seydo Ağa, 43
Sibir Türkleri, 23
Sibirya, 9
Siirt, 30
Silvan/Silvan, 33
Silsile-i Çebelıye, 39
Silvan, 33
Sirke, 22
Sivas, 28, 33
Siverek, 8, 27
Sobe/Suboy, 20
Solhan/Solhanlı Aşireti, 32
Solnok, 10
Sone, 22
Söylemezler Aşireti, 32
Strabon, 34
Suhan Murad, 50
Sulük, 22
Suriye, 12, 22, 39, 40
Suriyeliler, 40
Sur/Sunanlı/Suruşagı/Sürler Aşireti, 32
Sutukan/Üstürkü/Üstürökan Aşireti,
32
Süleymaniye, 24
Süngüçü/Süngüçü Aşireti, 32

— Ş —

- Şad, 32
Sadîli/Sadiyan/Şadan Aşireti, 32
Şad-Berd, 32
Şah İsmail, 10
Şakağı Çetesi, 43
Şakaklı/Şıkaklı Aşireti, 32
Şam, 39
Şamsoldeli, VIII
Şanki Anadolu, 39
Şanki Roma İmparatorluğu, 39
Şav-Şad, 32
Şecere-i Terakime, 7
Şeddadi, 12
Şeddadoğulkan, 11
Şekağı, 39
Şemdinli, 2
Şemikli/Şemikanlı Aşireti, 32
Şemşol, 12
Şengeçli, 18
Şantik, 20
Şerefname, I, VI, 14, 16, 17, 27, 34
Şeyh Halid, 50
Şeyh Hırs'dan Mehmet oğlu Hasan, 44
Şeyh Horoz Takımı, 50
Şeyh İsmail Zade, 40
Şeyh Said, 3
Şeyhanlı, 39
Şeyhanlılar, 46, 47
Şeyho Ebişto, 44
Şirvan, 12
Şişek, 22
Şutur Bölge, 32

— T —

- Taberi, 7, 34
Tabur Kumandanı Hasan Basri Bey,
48
Tağ/Takh, 20
Tankhan/Tenkhan Aşireti, 32
Tark-At, 24
Tasvir Gazetesi, VI
Tatar, 18
Tatar/Tataruşağı Aşireti, 32
Tav-Eli, 12
Tayan Aşireti, 32
Tebriz, 31, 32, 33
Temes, 110
Temeşvar, 10
Temuran/Temiran/Demirto Aşireti, 33
Terlan, 22
Türkân/Törkan/Tirmikanlı Aşireti, 33
Tiflis, 11
Tığ-It, 24
Timur, 18
Timurdeş, 18
Tıra, 20
Türtli/Tirtir, 22
Titun/Tutun, 20
Tokhli/Tokh, 22
Tokmak, 18
Topalar'dan Hacı Musa Oğlu Horo, 44
Topuzuşağı Aşireti, 33
Torak, 24
Torin/Torin, 24
Torunan/Torunlar Aşireti, 33
Tosun, 18
Toy, 22
Töremiş, 18

Trabzon, 14
Tule, 22
Tuluk, 18
Tumanis, 12
Tuna Boyları, 9
Tunceli, 8
Turalı, 18
Turaniler, 9, 39
Turun, 24
Türk, 39
Türk Aşireti, 33
Türk Destanları, 34
Türk Kağanı, 34

Türk Kavimi, 8
Türk Kültür Dergisi, 1
Türk Ortodoks, 39
Türk Oymağı, 32
Türkan, 18
Türkeri, 18
Türkistan, 5, 8
Türkiye Asyası, 14
Türkler, 39, 40
Türklük, 40
Türkmen, 1, 6, 27, 28, 29, 32,
Türkmenler, 2, 13, 24, 33

— U —

Ulaşlı/Ulaştar Aşireti, 33
Ulu Bal, 7
Ulu Camii, 28
Ulus, VI, VIII, 18
Uluslararası Folklor, 1
Ulu-Macar, 9
Umay, 23
Umut, 18
Ur, 23
Ural'ın Kolu, 9

Urfa, 7
Ur, 23
Urmiye, 30
Urmiye Gölü, 31
Uslu, 18
Uygur, 17, 23, 34
Uygurlar, 23
Uygur-Türkleri, 1
Uzun Yayla, 41

— Ü —

Üçoklar, 15
Üçoklar/Üçoğuzlar, 15

Üçoklu, VIII

— V —

Van, 14
Van Gölü, 23
Varto Üstükran Bucağı, 32
Vitademir Minorsky, 2

Vizeli Hatil, 44
Vizli Himmet, 44
Vizli'den Mehmetcik, 44

— W —

Werdek, 22

— Y —

Yafes, 39

Yağmur, 10, 18

Yayarı, 27

Yes, 34

Yassınar, 50

Yenişey Yazısı, 6

Yenişey/Sayan-Altay Bölgesi, 6

Yezidi, 28

Yiğit, 17

Yirmidörtlü, VI

Yoleri, 18

Yörük, 24

Yuş, 34

Yukarı ve Aşağı Paşın, 12

Yukarı ve Aşağı Zap, 13

Yunanlılar, 39

Yusuf Has Hacib, 34

— Z —

Zakhananlı/Zağfuranlı Aşireti, 33

Zaloğlu Rüstem, 6

Zarıkanlı/Zırkanlı/Zerki Aşireti, 33

Zaru-Şad, 32

Zaviye, 48

Zaza Aşiretleri, 14

Zaza Türk, 27, 31

Zaza Türkçeleri, 17, 29

Zazaca, 16, 28

Zazalar, 8, 26

Zaza-Kurmanç, 17

Zeki Velidi Tugan, 8

Zengin/Zengun, 20

Zilan Sözü, 33

Zifanlı/Zilâh/Zili Aşireti, 33

Ziya Gökalp, VI, 1, 13, 24, 33

1. Selim, 31

1744 Kars Muhasarası, VIII

1855 Kars Zaferi, VI

1856 Kars Muahedesi, 14

1856 Paris Muahedesi, 14

TÜRK KÜLTÜRÜNÜ ARAŞTIRMA ENSTİTÜSÜ YAYINLARI

1. İzzettin KERKÖK, Kerkök Üzerine Söylenen Şiirler, Ankara 1963, Ayyıldız Matbaası, 60 s., 2,5 TL. (Tökenmiştir.)
2. Prof. Ahmet ATEŞ, Şehriyar ve Haydar Baba'ya Selâm, Ankara 1964, Ankara Üniversitesi Basımevi, 60 s., 2,5 TL. (Tökenmiştir.)
3. Doç. Dr. Şekir ELÇİN, Anadolu Köy Orta Oyunları (Köy Tiyatrosu), Ankara 1964, Ayyıldız Matbaası, 83 s., 5 TL.
4. Doç. Dr. Muharrem ERGİN, Dede Korkut Kitabı (Metin Sözlük), Ankara 1964, Ankara Üniversitesi Basımevi, 217 s., 10 TL. (Tökenmiştir.)
5. Halil Fikret ALASYA, Kıbrıs Tanhisi ve Kıbrıs'ta Türk Eserleri, Ankara 1964, Ayyıldız Matbaası, 224 s., 5 TL. (Tökenmiştir.)
6. Prof. Dr. Cevat GÜRSOY - Prof. Dr. Halil İNALCIK - Doç. Dr. Ercüment KURAN - Halil Fikret ALASYA, Kıbrıs ve Türkler, Ankara 1964, Ayyıldız Matbaası, 150 s., 5 TL. (Tökenmiştir.)
7. Mustafa Necati SEPETÇİOĞLU, Yararlı ve Töreli - Türk Destanı, Ankara 1965, Ayyıldız Matbaası, 244 s., 10 TL. (Tökenmiştir.)
8. Yrjö RAEVUORI (Çeviren: Aydın YEGEN), Sadri Maksudî ve Türk-Fin Münasebetleri. (1. Basısı: Ankara 1965, Ayyıldız Matbaası, 40 s., 1 TL.; 2. Basısı: Ankara 1966, Ankara Üniversitesi Basımevi, 40 s., 1 TL.; 3. Basısı: Ankara 1968, Ayyıldız Matbaası A.Ş., 1 TL. (Tökenmiştir.)
9. Prof. Dr. Osman TURAN, Selçuklular Tarihi ve Türk-İslâm Medeniyeti, Ankara 1965, Ankara Üniversitesi Basımevi, 448 s., 35 TL. (Tökenmiştir.)
10. (Türkçe:) Prof. Dr. Oktay ASLANAPA, Anadolu'da Türk Çini ve Keramik Sanatı, İstanbul 1965, II + 76 s., siyah-beyaz 106 resim, 42 renkli resim, 25 TL. (Tökenmiştir.)
(Almanca:) Prof. Dr. Oktay ASLANAPA, Türkische Fliesen und Keramik in Anatolien, İstanbul 1965, II + 76 s., siyah-beyaz 106 resim, 42 renkli resim, 25 TL. (Tökenmiştir.)
11. Etan ÜNGER, Türk Marselleri, Ankara 1968, Ayyıldız Matbaası A.Ş., 336 s., 650 TL. (Çiilti)

12. Etem Ural ARATAN, Kâşgar Ağzından Derlemeler, Ankara 1965, Ankara Üniversitesi Basımevi, 78 s., 10 TL. (Tükenmiştir.)
13. T.K.A.E. Konferansları I. (1964), Ankara, 1965, Ayyıldız Matbaası, 88 s., 5 TL. (Tükenmiştir.)
14. (İngilizce:) Emel ESİN, Aspects of Turkish Civilization in Cyprus, Ankara 1965, Ankara Üniversitesi Basımevi, 81 s., 9 renkl resim, kuşe gömlek, 25 TL. (Tükenmiştir.)
15. A. Battal-TAYMAS, Kazan Türkleri, Ankara 1966, Ayyıldız Matbaası A.Ş., 240 s., 1 harita 15 TL. (Tükenmiştir.)
16. Hüseyin BAYKARA, Azerbaycan'da Yenileşme Hareketleri, Ankara 1966, Ayyıldız Matbaası A.Ş., 200 s., 9 resim, 1 harita, 16 TL. (Tükenmiştir.)
17. Prof. Dr. İbrahim KAFESOĞLU, Türk Milliyetçiliğinin Meseleleri, Ankara 1966, Ayyıldız Matbaası A.Ş., 208 s., 5 TL. (Tükenmiştir.)
18. Prof. Dr. Ahmet TEMİR, Fr. W. Radloff'un Eserlerinden Seçmeler (Basılmaktadır.)
19. T.K.A.E. Resit Rahmeti ARAT İçin, Ankara 1966, Ankara Üniversitesi Basımevi, 11 + 12 + 454 s., 30 TL. (Tükenmiştir.)
20. Doç. Dr. Ercüment KURAN, Avrupa'da Osmanlı İkamet Elçiliklerinin Kuruluşu ve İlk Elçilerin Siyasî Faaliyetleri, Ankara 1968, Ayyıldız Matbaası A.Ş., 71 s., 10 TL. (Tükenmiştir.)
21. Mehmet ÖNDER, Anadolu Efsaneleri, Ankara 1966, Ankara Üniversitesi Basımevi, 143 s., 5 TL. (Tükenmiştir.)
22. Bîtal ŞİMSİR, Contributions a l'Histoire des populations Turques en Bulgarie, Ankara 1966, Ayyıldız Matbaası A.Ş., 86 s., 10 TL.
23. Akdes Nimet KURAT, Birinci Dünya Savaşı Sırasında Türkiye'de Bulunan Alman Generallerinin Raporları, Ankara 1966, Ayyıldız Matbaası A.Ş., 92 s., 8 resim, 2,5 TL. (Tükenmiştir.)
24. Akdes Nimet KURAT, Çaka Bey, (3. basılış), Ankara 1966, Ayyıldız Matbaası A.Ş., 82 s., 1 harita 2,5 TL. (Tükenmiştir.)
25. T.K.A.E. Türk Dili İçin I., Ankara 1966 Ayyıldız Matbaası A.Ş., 240 s., 100 TL.
26. Müstecip ÜLKÜSAL, Dobruca ve Türkler, Ankara 1966, Ayyıldız Matbaası A.Ş., 256 s., 1 harita, 15 TL. (Tükenmiştir.)
27. T.K.A.E., Türk Dili İçin II., Ankara 1966, Ayyıldız Matbaası A.Ş., 192 s., 5 TL. (Tükenmiştir.)

28. T.K.A.E., Türk Dili İçin III., Ankara 1966, Ayıldız Matbaası A.Ş., 192 s., 5 TL. (Tökenmiştir.)
29. T.K.A.E., Türk Dili İçin IV., Ankara 1967, Ayıldız Matbaası A.Ş., 192 s., 5 TL. (Tökenmiştir.)
30. T.K.A.E., Türk Dili İçin V., Ankara 1967, Ayıldız Matbaası A.Ş., 96 s., 100 TL.
31. T.K.A.E., Türk Dili İçin VI., Ankara 1968, Ayıldız Matbaası A.Ş., 222 s., 10 TL. (Tökenmiştir.)
32. Dr. Baymirza HAYIT, Die Wirtschaftsprobleme Turkestans. Ein Beitrag zur Wirtschaftskunde Turkestans mit einem Rückblick auf ihre jüngste Vergangenheit, Ankara 1968, Ankara Üniversitesi Basımevi, 232 s., 13 harita 60 TL.
33. El-Câhiz (Çeviren: Ramazan ŞEŞEN), Hilâfet Ordusunun Menkıbeleri ve Türklerin Faziletleri, Ankara Üniversitesi Basımevi, 108 s., 10 TL. (Tökenmiştir.)
34. Bilâl N. ŞİMSİR (Hazırlayan), Rumeli'den Türk Göçleri, Emigrations Turques des Balkans, Turkish emigrations from the Balkans, (Belgeler-Documents, I), Ankara 1968, Ayıldız Matbaası A.Ş., 820 s., 50 TL. (Tökenmiştir.)
35. Bilâl N. ŞİMSİR (Hazırlayan), Rumeli'den Türk Göçleri, Emigrations Turques des Balkans, Turkish emigrations from the Balkans, (Belgeler-Documents, II), Ayıldız Matbaası A.Ş., CLXXXII + 832 s., 500 TL.
36. Milletlerarası Birinci Kıbrıs Tetkikleri Kongresi (14-19 Nisan 1969), Türk Heyeti Tebliğleri, The First International ong Cress of Cypriot Studies, Der erste Internationale Kongress der Zypriotischen Studien, Le premiér Congres International des Studes Cypriotes, Ankara 1971, Ayıldız Matbaası A.Ş., XX + 368 s. + Index, 19 pafta, 500 TL.
37. Dr. Baymirza HAYIT, Turkestan Zwischen Russland und China, Amsterdam, Proflo-Verlag 1970, s., 5 harita DM. 97,10 (Tökenmiştir.)
38. İsmet BİNARİK - Nejat SEFERCİOĞLU, Doğumunun 95. Yıldönümü Münasebetiyle Ziya Gökalp Bibliyografyası, Kitap-Makale, Ankara 1971, XXVIII + 200 s., 20 TL. (Tökenmiştir.)
39. Prof. Dr. Lázlo RASONYI, Tarihte Türklük, Ankara 1971, Ayıldız Matbaası A.Ş., VII + 418 s., 40 TL. (Tökenmiştir.)
40. Fevziye A. TANSEL, Ömer Seyfeddin'in Şiirleri, Ankara 1972, Ankara Üniversitesi Basımevi, 86 s., 20 TL. (Tökenmiştir.)
41. CUMHURİYETİN 50. YILINA ARMAĞAN, Ankara 1973, Ayıldız Matbaası A.Ş., 238 s., 400 TL.

42. Dr. Mubâhat KÜTÜKOĞLU, Osmanlı-İngiliz İktisadi Münasebetleri (1580-1838). Ankara 1974, Ayyıldız Matbaası A.Ş., 150 s., 300 TL.
43. Adile AYDA, Etrüksler Türk mü idi?, Ankara 1974, Ayyıldız Matbaası A.Ş., 92 s., 1 pafta ve resimli harita, 150 TL. (Tükenmiştir.)
44. Dr. Nasim ZİA, Kıbrıs'ın İngiltere'ye Geçişi ve Ada'da Kurulan İngiliz İdaresi, Ankara 1975, Ayyıldız Matbaası A.Ş., 195 s., 300 TL.
45. İlmî Heyet, Türk Dönyası El Kitabı, Ankara 1976, Ayyıldız Matbaası A.Ş., 1452 s., 1 harita, 280-320-360 TL. (Tükenmiştir.)
46. Prof. Dr. İbrahim KAFESOĞLU, Türk Milli Kültürü, Ankara 1976, Ayyıldız Matbaası A.Ş., 413 s., 40 TL. (Tükenmiştir.)
47. Prof. Dr. Resit Rahmeti ARAT, Kutadgu-Bilge İndeksi, İstanbul 1977, 500 TL.
48. Şükrü ELÇİN, Anadolu Köy Orta Oyunları (Köy Tiyatrosu), Ankara, 1977 (ikinci baskı), Ayyıldız Matbaası A.Ş., 111 s. 300 TL.
49. Hâşî Fikret ALASYA, Kıbrıs Tarihi ve Kıbrıs'ta Türk Eserleri, Ankara 1977 (ikinci baskı), Ayyıldız Matbaası A.Ş., 240 s., 200 TL.
50. Prof. Dr. Sırrı ERİNÇ - Prof. Dr. Talip YÜCEL, Ege Deniz-Türkiye İle Komşu Ege Adaları, Ankara 1978, Ayyıldız Matbaası A.Ş., 112 s., 300 TL.
51. XVI. Milletlerarası Altaistler Konferansı-1973-Tebhîler, Ankara 1979, Ayyıldız Matbaası A.Ş., 280 s., 300 TL.
52. M. Şerif FIRAT, Doğu İlleri ve Varto Tarihi, 4. baskı : Ankara 1981, 288 s.,
53. Şükrü Mehmet SEKBAN, Kürt Sorunu, 4. baskı : Ankara 1981, 47 s., siyah-beyaz iki resim, üç renkli harita.
54. Şükrü Kaya SEFEROĞLU, Anadolu'nun İlk Türk Sakinleri : Kürtler, Ankara 1982, Ayyıldız Matbaası A.Ş., XI + 132 s., siyah - beyaz iki resim, üç renkli.
55. Ş. Kaya SEFEROĞLU - H. Kemal TÜRKÖZÜ, 101 Soruda Türklerin Kürt Boyu, Ankara 1982, Ayyıldız Matbaası A.Ş., XIV + 117 s., 200 TL.
56. Nazım SEVGİN, Doğu ve Güneydoğu Anadolu'da Türk Beylikleri (Osmanlı Belgeleri ile Kürttürkleri Tarihi), Ankara 1982, Ayyıldız Matbaası A.Ş., VII + 288 s., 400 TL.
57. Süleyman Sabri Paşa, Van Tarihi ve Kürttürkleri Hakkında İncelemeler, 3. Baskı, Ankara 1982, Ayyıldız Matbaası A.Ş., XII + 122 s., 200 TL.

58. Kadri Kemal KOP (SEVENGİL), Araştırma ve Düşüncelerim. 2. Baskı, Ankara 1982, Ayyıldız Matbaası A.Ş., X + 70 s., 125 TL.
59. Halil Kemal TÜRKÖZÜ, Osmanlı ve Sovyet Belgelerinde Ermeni Mezâlimi, Ankara 1982, Ayyıldız Matbaası A.Ş., XII + 116 s., siyah - beyaz 70 resim, 250 TL.
60. Kadri Kemal KOP (SEVENGİL), Anadolu'nun Doğu ve Güneydoğusu, 2. Baskı, Ankara 1982, Ayyıldız Matbaası A.Ş., XIV + 69 s., 150 TL.
61. M. Salih SAN, Doğu Anadolu ve Muş'un İzahı Kronolojik Tarihi, Ankara 1982, Ayyıldız Matbaası A.Ş., XII + 212 s., 15 harita, 275 TL.
62. İsmet PARMAKSIZOĞLU, Tarih Boyunca Kürttürkleri ve Türkmenler, Ankara 1983, Ayyıldız Matbaası A.Ş., XVI + 128 s., 150 TL.
63. Edip YAVUZ, Doğu Anadolu'da Dil-Onomastik İlişkileri Üzerine Bir Derleme, Ankara 1983, Ayyıldız Matbaası A.Ş., XVI + 96 s., 100 TL.
64. Doç. Dr. Tuncer GÜLENSOY, Kürmançî ve Zaza Türkçeleri Üzerine Bir Araştırma, Ankara 1983, Ayyıldız Matbaası A.Ş., X + 74 s., 100 TL.
65. Prof. Dr. Mehmet EROZ, Hıristiyanlaşan Türkler, Ankara 1983, Ayyıldız Matbaası A.Ş., XI + 71 s., 100 TL.
66. M. Şerif FIRAT, Doğu İlleri ve Varto Tarihi (Etimoloji - Din - Etnografya - Dil ve Ermeni Mezâlimi), Beşinci Baskı, Ankara 1983, Ayyıldız Matbaası A.Ş., XXII + 306 s., 400 TL.
67. Prof. Dr. László RASONYI, Türk Devletinin Batıdaki Vârisleri ve İlk Müslüman Türkler, "Hazarlar, Macarlar, Kürttürkleri, Hunlar, Ogurlar, Avarlar, Sabirler, Göktürkler, Peçenekler, Uzlar, Kumanklar, Gazneliler, Karahanlılar, Selçuklular, Atabeğler, Memlûklular, Timuriler" Ankara 1983, Ayyıldız Matbaası A.Ş., XIX + 240 s. 200 TL.
68. Kâzım MİRŞAN, Prototürkçe'den Bugünkü Kürtçeye, Ankara 1983, Ayyıldız Matbaası A.Ş., X + 46 s., 100 TL.
69. Dr. M. Abdulhaluk ÇAY, Anadolu'da Türk Dampası "Koç Heykel - Mezar Taşları ve Türkler'de Koç - Koyun Meselesi", Ankara 1983, Ayyıldız Matbaası A.Ş., XII + 194 + 49 s., 300 TL.
70. Hayati BAŞBUĞ, İki Türk Boyu Zaza ve Kumanklar, Ankara 1984 Ayyıldız Matbaası A.Ş., VII + 90 + 6 s., 150 TL.
71. Prof. Dr. Ahmet CAFEROĞLU, Türk Kavimleri, Ankara 1983, Ayyıldız Matbaası A.Ş., XIV + 96 s., 250 TL.

72. Ölümünün 25. yılında Yahya Kemâl BEYATLI, Ankara 1983, Aslımîtar Matbaası, 295 s., 700 TL.
73. Prof. Dr. Aydın TANERİ, Türkistanlı bir Türk boyu Kürtler, Kürtlerin kökeni - siyasi, sosyal ve kültürel hayatları, genişletilmiş 2. Baskı, Ankara 1983, Ay-yıldız Matbaası A.Ş., XVI + 192 s., 200 TL.
74. Hayri BAŞBUĞ, Göktürk - Uygur Zaza Kumanc Lehçeleri, Ankara 1984, Ay-yıldız Matbaası A.Ş., VI + 88 s. 150 TL.
75. Mutlu ALTAY, Türkler İçin Ne Diyorlar, Ankara 1984, Ayyıldız Matbaası A.Ş., XII + 50 s., 200 TL.
76. Em. Kd. Alb. M. RIZA, Benlik ve Dilbirliğimiz, Ankara 1982, Ayyıldız Matbaası A.Ş., XV + 67 s., 200 TL.
77. Hayri BAŞBUĞ, Kürttürkleri ve Fanatik Ermeni Fesliyetleri, Ankara 1984, Ayyıldız Matbaası A.Ş.,
78. Zeynep TÜRKMEN, Türk Milli Birliği ve TKP, Ankara 1984, Ayyıldız Matbaası A.Ş., VI + 64 s., 130 TL.
79. Prof. Dr. M. Aktok KAŞGARLI, Doğu ve Güneydoğu Anadolu Uygarlığına Giriş Ankara 1984, Ayyıldız Matbaası A.Ş., IX + 88 s., 150 TL.
80. Şükrü Kaya SEFEROĞLU, Bibliyografya, (Deneme - I), Ankara 1984.
81. Phil. Dr. Hâmit Zübeyir KOŞAY, Erzurum ve Çevresinin Dip Tarihi, Ankara 1984.
82. Hıdır OZTÜRK, Tarihîmizde Tunceli ve Ermeni Mezalimi, Ankara 1984
83. İsmet ALPASLAN, Ağrı Anadolu'nun Giriş Kapısı., Ankara 1984.
84. Şükrü ELÇİN, "Şairle Selâm" Ankara 1984.

72. Ölümünün 25. yılında Yahya Kemal BEYATLI, Ankara 1983, Aslımlar Matbaası, 295 s., 700 TL.
73. Prof. Dr. Aydın TANERİ, Türkistanlı bir Türk boyu Kürtler, Kürtlerin kökeni - siyasi, sosyal ve kültürel hayatları, genişletilmiş 2. Baskı, Ankara 1983, Ayyıldız Matbaası A.Ş., XVI + 192 s., 200 TL.
74. Hayri BAŞBUĞ, Göktürk - Uygur Zaza Kurmanc Lehçeleri, Ankara 1984, Ayyıldız Matbaası A.Ş., VI + 88 s. 150 TL.
75. Mutlu ALTAY, Türkler İçin Ne Diyorlar, Ankara 1984, Ayyıldız Matbaası A.Ş., XII + 50 s., 200 TL.
76. Em. Kd. Alb. M. RIZA, Benlik ve Dilbirliğimiz, Ankara 1982, Ayyıldız Matbaası A.Ş., XV + 67 s., 200 TL.
77. Hayri BAŞBUĞ, Kürttürkleri ve Fanatik Ermeni Faaliyetleri, Ankara 1984, Ayyıldız Matbaası A.Ş.,
78. Zeynep TÜRKMEN, Türk Millî Birliği ve TKP, Ankara 1984, Ayyıldız Matbaası A.Ş., VI + 64 s., 130 TL.
79. Prof. Dr. M. Aktok KAŞGARLI, Doğu ve Güneydoğu Anadolu Uygarlığına Giriş Ankara 1984, Ayyıldız Matbaası A.Ş., IX + 88 s., 150 TL.
80. Şükrü Kaya SEFEROĞLU, Bibliyografya, (Deneme - I), Ankara 1984.
81. Phil. Dr. Hâmi Zübeyir KOŞAY, Erzurum ve Çevresinin Dip Tarihi, Ankara 1984.
82. Hıdır OZTÜRK, Tarihîmizde Tunceli ve Ermeni Mezalimi, Ankara 1984
83. İsmet ALPASLAN, Ağrı Anadolu'nun Giriş Kapısı., Ankara 1984.
84. Şükrü ELÇİN, "Şairle Selâm" Ankara 1984.

“Eski Türk boylarının adları, boyun bu siyasi ve içtimai hususiyetlerini meydana koymaktadır. Bu adlar şöyle sınıflandırılmıştır:

.....

d) Hâl ve tavır veya hava hadiselerini bildirenler (Argu, Argın, Çuvaş, Karluk, Boran, Kürt vb.)

Prof. Dr. İbrahim KAFESOĞLU

Prof. Dr. M. Fahrettin KIRZIOĞLU

10 Mart 1917'de Kars'da dünyaya geldi. İlk ve orta öğrenimini Kars'da, lise tahsilini 1934 yılında Erzurum'da tamamladıktan sonra, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü'nden mezun oldu.

29 yıllık ortaöğretim hizmetinden sonra rahmetli Prof. Dr. Akdes Nimet KURAT'dan aldığı "Osmanlılar'ın Kafkas Elleri Fethi (1451-1590)" konulu doktora tezi 1967'de vererek, "doktor" unvanını, 1967 yılında Atatürk Üniversitesi'ne intisap edip, 1976 yılında "Kürt ve Çoruk Boylarında Eski Kıpçaklar ile Atabek Yurdu" konulu tezi ile "doçent", 1982 yılında da "Anı Şehri Tarihi" isimli eseri ile "Profesör" unvanını aldı.

Dede-Korkut Öğuznameleri üzerinde orijinal araştırmaları da bulunan KIRZIOĞLU, Osmanlı arşivi yazdan uzmanıdır. Halen Atatürk Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü öğretim üyelerindedir.

Doğulu gençlerimizin üzerinde uygulanan emperyalist bölücü tahrikler, 1896 Karlofça Anlaşması ile Hıristiyanları kurtarmak şeklinde başlatılan Şark Meselesi'nin devamından başka birşey değildir. O tarihten günümüze kadar çeşitli şekillerde tezahür eden büyük devletler politikası, Kürtler'i soydaşları Türkmenler'le sık sık karşı karşıya getirilmeye çalışmıştır..

Prof. Dr. Bayram KOCAMAN

Fian : 200 TL.